1974
Mayıs
Sayı 17
7.5 TL.

yeni adımlar

aylık sanat ve siyaset dergisi

Şahsi hiç bir çıkar
gözetmeksizin
sadece yurdu ve halkı
sevdikleri için
giriştikleri eylemler
sonucu yargılanıp
6 Mayıs 1972'de
idam edilen
Deniz Gezmiş,
Hüseyin İnan,
Yusuf Aslan'ın hatırasını
saygıyla anarız.

orhan suda P. K. 1 sirkeci - İstanbul

10 mayısta çıkacak kitaplarımız:

METİN İLKİN , Nöbet, hikâyeler, 3. basım

Hikâyeciliğimizin devrimci kalemlerinden Metin İlkin'in işçiler ve emekçiler arasında büyük ilgi gören kitabının, genişletilmiş 3.basımı. Fiyatı 10 lira.

A.SERAFİMOVİÇ , Demir Tufanı , roman.

1917 Rusyasından bir kesit. 1917 devrimini yapanların destanı. Yalın bir anlatım.Fiyatı 15 lira. (Türkçesi: Mehmet Harmancı)

H.DENIS,Marksist Değer Teorisi ve Kapitalizm

Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş 2.basım. En basit işçinin bile kolayca anlayacağı öğretici kitap. Fiyatı 10 lira.

(Türkçesi: Orhan Suda)

VE

LENİN, İ k i T a k t i k. Lenin'in bu en önemli eserinin eksiksiz ve tam metin halinde biricik doğru çevrisi. Devrimcilerin başucu kitabı.Fiyatı 15 lira.

(Türkçesi: Orhan Suda)

yeni adımlar
aylık sanat ve siyaset dergisi
MAYIS 1974
SAYI : 17

Duyuru, **Yeni Adımlar** 2
1 Mayıs, **Orhan Suda** 3
Olaylar, yorumlar, **Metin İlkin** 5
Haber verin, **Mehmet Arıcan** 17
Kapitalizm kendi mezarını kazıyor, **Paul Sweezy** 18
Yarın için, **Öner Yağcı** 24
Eski candarma, **Metin İlkin** 28
Kabral Yaşıyor 34
Osmanlı divan edebiyatı tarihi, **Abidin Nesimî** 37
Ses, **Mustafa Baykara** 51
Tekelleşen kapitalizm yargılanıyor, **Mehmet Arıcan** 52
Filistinli Sevgilim, **Mahmut Derviş** .. 59
Nâzım'ın yurtseverliği, **Gülvahaboğlu** 60
Üç tencere, **İ. Sırrı** 66
Kısa... Kısa... 71

Yönetim ve yazışma: Garant İşhanı, 36/11, Cağaloğlu - İstanbul / Baskı-dizgi : Latin Matbaası / Kapak basımı : Evren Ofset / İzmir dağıtım : Kıvılcım dağıtım / Ankara dağıtım : Odak dağıtım / Abone : Yıllığı 75, altı aylığı 40 / Dış ülkeler : Yıllığı 125, altı aylığı 65 / Gönderilen yazılar basılsa da, basılmasa da geri verilmez. Abone ve havale : Orhan Suda, P.K. 1, Sirkeci - İstanbul.

Kurucuları
Metin İlkin - Orhan Suda
Sahibi
Orhan Suda
Sorumlusu
Emir Ünalan

DUYURU

«Sabahattin Ali Hikâye Yarışması» ile ilgili açıklamamızı, bu sayımızda yayımlayacağımızı bildirmiştik. Yapılan çalışmaların henüz tamamlanmamış olması sebebiyle, yarışma şartlarını Haziran sayımızda yayımlayacağız.

Bu arada, ödül tutarının artırıldığını ve birinciye 3000, ikinciye 2000 lira ödül verileceğini öncelikle bildiririz.

YENİ ADIMLAR

Orhan Suda

1 MAYIS

«Bizim caddelerimizde de bayram olacaktır». Kardeşçe bir hayatı kurmak için dökülen kanlardan yepyeni bir toplum doğacaktır. Yeryüzünün dört bir yanında milyonlarca insan öldü bu uğurda. Ama mücadele sona ermiş değil henüz. Zinzirlerinden başka kaybedecek şeyleri olmayanların mücadeleleriyle geldik bu günlere. Yaşıyorsak onların yüzü suyu hürmetine yaşıyoruz. Medeniyet dediğimiz şey onların sayesinde. Onlardan başka güveneceğimiz, bel bağlayacağımız hiçbir kuvvet yok.

Bugün 1 Mayıs. İşçilerin gerçek bayramı. 1886'da atıldı bunun temelleri. 1 Mayıs 1886'da Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük bir grev patlak verdi. İşçiler, işgününün 8 saate indirilmesi ve daha insanca yaşayabilmek için greve gittiler. Büyük şehirler miting alanlarına döndü. Polis, bu mitingleri kanlı bir şekilde bastırdı. Buna rağmen hareket bir çığ gibi büyüdü. Ve polis, mitinge katılan işçilerin üzerine ateş açtı. Üç gün devam eden kanlı çarpışmalar sonunda yüzlerce grevci tutuklandı. 21 haziranda başlayan duruşma sonunda dört işçi lideri idam edildi. Dördü de ağır hapis cezasına çarptırıldı.

1 Mayıs, II. Enternasyonal'ın 1889'da yapılan 1. kongresinde dünya işçilerinin dayanışma ve direniş günü olarak ilân edildi.

Ülkemizde ise 1 mayıs ilk defa 1921'de kutlandı. Türkiye Sosyalist Fırkası, işçilere bir çağrıda bulundu: «Mayıs birinci pazar günü amelenin bayramıdır, bütün amelelerin bu bayramı kutlamaları görevdir» denildi.

Bir mayıslar 1886'dan beri, bütün baskılara rağmen yeryüzünün dört bir yanında kutlanıyor. Türkiye işçi sınıfı, ağırlığını yurt ölçüsünde hissettirdiği, sosyo-ekonomik ve siyasî alanda gücünü bütün haşmetiyle ortaya koyduğu an, yani kendi gerçek devrimci partisini kurduğu an «bizim caddelerimizde de bayram olacaktır. **Biliriz, bildiririz: onlardan başka yoktur bizi kurtaracak.**

Metin İlkin

OLAYLAR VE YORUMLAR

İsrail burjuvazisinin, içinde bulunduğu ekonomik krizin yükünü üzerlerine yıkmak için, İsrail işçi sınıfına bir dizi saldırılar plânladığı bir dönemde; Mısır işçi sınıfı ve radikal öğrencilerin hareketliliğinin yarattığı kitle baskısıyla, Sedat, kanalı geçmek kararı vermişti. Yayılmacı İsrail devleti, bu kez, istemediği bir anda ordularını seferber etmek, dolayısıyle işçi sınıfına karşı plânladığı saldırıları ertelemek, ekonomisi krizdeyken büyük askerî harcamalara katlanmak zorunda kalıyordu. Dayan'ın İsrail radyosundan, Arap dünyasının üç dört gün içinde dördüncü bir yenilgiye uğratılacağı ... gibi, ezbere söylenmiş sözleri boşa çıktı. İsrail devletinin siyonist yapısının gereği olan saldırganlığı, şimdi savunma savaşında bile, Amerikan emperyalizminin misli görülmemiş askerî yardımlarına rağmen, önemli sorunların baskısı altına giriyordu. İsrail'deki anti-siyonist güçlerin hareketliliği yeni bir disipline dönüşmekte; İsrail işçileri ve köylüleri, sosyalizm için Arap işçileri ve köylüleriyle birlikte, devrimci mücadele eğilimi göstermekteydiler.

Aşağıda, İsrail'in sosyo-ekonomik gerçeklerini, İsrailli bir marksist olan Arie Bober'in bir tahlilinden yararlanarak sergiledik. Bu yazı bazı bölümleri çıkarılarak, İsrail'de yayımlanan İsrail Sosyalist Aylık Dergi MATZPER «Marksist»de yayımlanmış, sonradan tamamı, **Intercontinental Press**'de çıkmıştır.

İSRAİL

Ekim Savaşı ve Ekonomik Kriz

İsrail Maliye Bakanı Pinhas Sapir, yaptığı bir açıklamada (Maariv, 9 kasım 1973) şöyle diyordu: «İsrail ekonomisi

Ekim Savaşında büyük bir dayanma sınavı vermiştir; şimdi, ekonomide büyük dalgalanmalar normal karşılanmalı. (......) ve yakın bir gelecekte üretimin büyük ölçüde artacağı beklenmelidir.»

Sapir'in bölye iyimser bir yorum yapmasını, Maliye Bakanı olması açıklar. O görevini yapıyor. Asıl gerçeği gözlerden kaçırarak.

İsrail ekonomisi, Ekim Savaşında, büyük bir dayanma göstermemiş, rezervlerini tüketmiştir; ve bu savaşın ikinci bir «Blitzkrieg» olamayacağı anlaşılır anlaşılmaz ekonomide bir çatlama, çeşitli dalgalanmalar ve darlık başgöstermiştir. Hühümetin «Olağanüstü Durum Plânları» ve «Ani Tehlike Ekonomik Konseyi» bir hayal olmaktan öte geçememiştir Hükümetin politikası, her zaman olduğu gibi, bir tek ilkeye bağlı bölük pörçük taktiklerden ibarettir. Bu ilke, hizmetinde olduğu sınıfın çıkarlarını savunmak ilkesidir.

Sapir'in iyimserliğinin tersine, İsrail ekonomisinde bir canlanma görülmeyecektir. Ekonomi daha da derinleşecek olan bir gerileme sürecinin içindedir; fiyatlar ise bir yandan yükselmeye devam etmektedir. İsrail ekonomisinin temelini, savaştan önce de sarsmakta olan sorunlar -ödemeler dengesi açığı, düşük üretim, enflasyon yaratıcı baskılar, vb.- savaşın sonucuna bağlı olarak daha da yoğunlaşmış, ve İsrail ekonomisini, şimdiye kadar görmediği büyük bir krizin eşiğine getirmiştir.

İsrail Hükümetinin bu krize bulduğu çözüm, burjuvazinin çıkarlarına uygundur. İsrail proletaryasına eşi görülmedik bir saldırı olarak özetlenebilir. Bu saldırının amaçları, yalnız işçilerin hayat standardını korkunç derecede düşürmek değil, aynı zamanda yararlandıkları bazı sosyal hakları ellerinden almak, ve bir sınıf olarak mücadeleyle kazandıkları en temel hakları ellerinden almak, ve bir sınıf olarak mücadeleyle yazandıkları en temel hakları ortadan kaldırmaktır. Ve işçiler, kendilerini ve haklarını ciddi bir şekilde savunmaya kalkarlarsa, İsrail burjuvazisi hiç bir şeyden sakınmayacak, onları yenmek ve ezmek için elindeki bütün imkânları seferber edecektir. Bu arada, soruna, son çözüm olarak Franco'nun İspanyası ya da Mussolini'nin İtalyasını örnek olarak faşist-korporatif politik yapıyı kurmak da tasarıları arasındadır.

Bu bir abartma değildir. Şunu unutmamalıdır ki diğer burjuva demokrasilerine kıyasla, İsrail burjuvazisi böyle bir

adım atmada daha avantajlı durumdadır, ve bu girişimi az çok «barışçı yollarla» gerçekleştirmede daha başarılı olma şansına sahiptir. Yaklaşmakta olan krizi dikkatlice tahlil ettiğimizde ve İsrail sınıf yapısının son yıllardaki gelişmesinin esaslarını tesbit ettiğimizde, İsrail'in kendi tarihi içindeki en ağır kriz dönemine girdiğini ve faşist korporatif çözümün (her burjuva demokrasisinin bulduğu ilk çözümdür bu) İsrail burjuvazisinin muhtemel stratejisi olduğunu kabul etmek kaçınılmaz olacaktır.

Savaştan önce bile

1967 Savaşı ve sonuçları, İsrail ekonomisini 1950 yılından beri içinde bulunduğu gerilemeden çıkarmıştı. Savaş sonrası ekonomik canlanma, şu faktörlerin sonucudur : 1 - Kuşatılmış bölgelerin yeni pazar olma durumu ve oralarda ucuz emek bulunması; 2 - 1967 yılından önceki döneme göre ortalama iki kat artış gösteren dış sermaye akışıyla tek taraflı dış transferlerdeki niteliksel artış; 3 - göçmen sayısında yeni kabarma; 4 - savaş ekonomisinde ve genel olarak ekonomik yapıda kısmî bir yapısal değişmeye sebep olan, savaş sonrası ekonominin yarattığı geniş ölçülü ihtiyaçlar.

Ancak, en büyük ekonomik patlama, dış borçların geniş ölçüde artması, ödemeler dengesi açığının daha da büyümesi, ve İsrail tarihinde daha önce görülmemiş bir enflasyonun başgöstermesidir. Savaş ekonomisi, burjuva iktisatçılarının, sanayicilerin ve hükümet yetkililerinin hayal ettiği «ekonomik bağımsızlığı» getirmekten çok uzak kalmıştır.

Dolayısıyle İsrail ekonomisi, geleneksel gidişini değiştirmemiştir: emperyalizme ve yabancı sermayeye bağımlılıkta pekişme; yabancı sermaye ithali ve göçmen hacmindeki artışın etkilediği bir ekonomik devre; azgın bir tefeciliğin, vurgunculuğun, spekülasyonun yanı sıra sermayenin büyük gayrımenkul yatırımlarına kaydırılması. Ödemeler dengesindeki açığın tehlikeli ölçüde büyümesi, yönetici sınıfı büyük sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Emperyalist ülkelerin genel bir geri çekilme ihtimali ve dünya ekonomik durumunun bozulmasının sonucu, bu sorunların çözülmesi gereği de kaçınılmaz bir hale gelmiştir.

Bunun nedeni açıktır. Batıda meydana gelecek bir çökme, İsrail'in dış pazarlarını önemli ölçüde sınırlandıracaktır.

İsrail ekonomisiyle emperyalizm arasındaki sıkı bağlar sonucu olarak, ve bütün İsrail mamullerinde ithal malı parçaların çokluğu dolayısıyle, herhangi bir yoğun çatlama ve oynama, iç piyasa fiyatlarını ve üretim sistemini sarsacaktır. Bunun sonucu olarak, ödemeler dengesi durumu daha da tehlikeli bir hal alacaktır. Üstelik, Avrupa ve Kuzey Amerika'da meydana gelecek bir çökme, İsrail'e akan gelirde -yabancı sermaye ithalinde- büyük bir düşüşe sebep olacaktır. Bu da, son tahlilde, muhtemel ekonomik patlamayı doğuracaktır.

Dolayısıyle, İsrail hükümeti, ödemeler dengesi sorununu çözmese bile çözmeye çalışmak, enflasyonu önleme tedbirleri almak zorundadır. Ama hiç bir siyonist hükümet, Yahudileri İsrail'e çekebilmek için, birtakım hakları ve kamu hizmetlerini kısmaya yanaşmayacaktır. Aynı şekilde, hiç bir siyonist hükümet, yerli ve yabancı kapitalistlere tanınan hakları ve tercihli işlemi azaltmayacak; özellikle Batının «hayırsever» Yahudilerini ürkütmek istemeyecektir. Üstelik, İsrail burjuvavisinin son yıllarda artan gücü hükümeti kesinlikle bir kukla durumuna sokmuştur. Burjuvazinin azgın kârlarına karşı yapılan en küçük bir hareket bastırılabilmiştir.

Bu nedenle, her zamanki gibi, yük, işçi sınıfının sırtına yüklenmiş, ekonomik krizin bütün ağırlığı işçilere sürükletilecek çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Hükümet, kısmî ve tercihli kısıtlamalar için malî ve naktî ölçüler plânlamıştır. Bu plân, muhtemelen, İsrail lirasının esaslı ölçüde düşürülmesi, imalât şirketlerine verilen kredilerin iptali, sosyal hakların kısıtlanması, dolaylı vergilerin arttırılması, özellikle Arap ve Yahudi proletaryasının en zayıf bölümünü etkileyecek olan kısmî tasfiyeler... gibi tasarıları içermektedir.

Bu plânın uygulanması seçim sonrasına ertelenmişti. Ama 30 ekimde yapılması kararlaştırılan seçim yerine bir «deprem» yani Ekim Savaşı çıktı tarih sahnesine. Ekim Savaşı, hükümeti, bu plânı bir yana bırakmaya zorladı. Zira savaşın ekonomik maliyeti, bunun hemen ardından artan askerî harcamalar ve ekonomik gerileme, durumu kökten değiştirdi. Ve İsrail'i görülmemiş bir krizin içine soktu.

Savaşın maliyeti

Şimdi, savaşın maliyetini tahmin etme sorununa dönüyoruz. İsrail Maliye Bakanı Sapir, savaşın doğrudan maliye-

tinin 20 milyar İsrail lirası olduğunu söyledi. (bir İsrail lirası takriben 360 kuruş). Başka kaynaklar, gerçeğe daha yakın olması muhtemel daha yüksek rakkamlar -25 ya da 30 milyar İsrail lirası- ileri sürmüşlerdir.

Buna, dolaylı harcamaları, her şeyden önce de savaşın patlamasından bu yana meydana gelen üretim kaybını eklemeliyiz. 1973 yılı tahmini gayrı safi millî hasıla 33 ya da 34 milyar İsrail lirasıdır. Ekonomi tamamen dursaydı, günlük üretim kaybı, günde yüz elli milyon İsrail lirası olacaktı. Ancak savaş süresince, sadece turizm, binalar ve hizmetler durmuş; tarım, hemen hemen tam kapasiteyle, sanayi yüzde kırk, elli oranında düşük kapasiteyle çalışmıştır. Savaşın sebep olduğu üretim kaybı, günde seksen, yüz milyon İsrail lirası olması gerekir. Bu, Dovrat'ın verdiği rakkamdan -günde altmış milyon İsrail lirası- yüksektir.

Dovrat, (Maliye Bakanlığı Ekonomi Müşaviri), «Savaşın maliyeti düzinelerce milyar İsrail lirasıyla ölçülür. Doğrudan harcamalara ek olarak, savaş süresince ekonomide başgösteren yavaşlama, gayri safi millî hasılada iki milyar İsrail lirası kayba sebep olmuştur. Ve 1974'de on bir milyar İsrail lirası kayıp beklenmektedir.» demişti (**Haaretz**, 11 kasım). Bu, elbette ki hükümetin tahminidir ve gerçekten çok düşük bir rakamdır, ama bu rakamlarla bile, savaşın doğrudan ve dolaylı maliyeti 30 milyar İsrail lirasını bulmaktadır -ki bu rakam, İsrail'in 1972 yılı gayri safi millî hasılasının tahmini tutarına hemen hemen eşittir.

Ancak, Ekim Savaşının ekonomik maliyeti doğrudan harcamalarla üretim kayıplarının toplamı değildir. Bu tahminimize -çok yakın gelecekte yapılacak harcamalar- askerî gücün takviyesi harcamaları da eklenmelidir. Hatırlanacağı üzere, «büyük tarihsel zafere» ve «ideal sınırlara» rağmen, 1967 savaşı sonrası, yeni ve çok daha yüksek seviyede bir askerî harcama gerektirmiş, bu harmadalar 1967 öncesinin iki katını bulmuştur. Bu, elbette şimdi de böyle olacaktır, ve dolayısıyla yakın gelecekte yapılacak olan askerî harcamaları da savaşın sebep olduğu ekonomik güçlükler tahminimize eklememiz gerekir.

Savaşın patlamasından hemen sonra, Knesset, «özel bütçe»den 1.250 milyon İsrail lirası tahsis etmiştir. Görülüyor ki, bu, yeterli değildir, ve Hükümet yaklaşık olarak 12 milyar İsrail lirasını bulan bir ek «özel bütçe» talep edecektir.

Bu miktar, hükümetin, içinde bulunduğumuz malî yıl sonuna kadarki (31 Mart 1974) harcamalarını karşılayacaktır. Bu miktarın üçte ikisi ya da dörtte üçü, askerî amaçlarla kullanılacaktır.

Gelecek yılın «savunma bütçesi»ne gelince, resmî tahminler, 7,5 - 8,5 milyar İsrail lirası ve 600 milyon dolardır. Ancak, bu tahmin, çok **düşük** bir tahmindir.

Böyle olmakla birlikte, bu rakamlara -doğrudan maliyeti, dolaylı maliyet (üretim kayıplarını) ve ek askerî harcamaları- ekleyecek olursak, tutucu bir tahminle bile savaşın maliyetinin kırk milyar İsrail irası olduğunu görürüz (bu tahminler fiyatların değişmeyeçeği ve yeni bir savaşın patlamayacağı kabul edilerek yapılmış oluyor). Böyle bir ekonomik yükün, sosyal ve ekonomik özelliğini açıklamaya gerek yok. Özellikle İsrail ekonomisinin mevcut kaynaklarının 1973 yılında kırk, kırk iki milyar İsrail lirası olduğunu düşünürsek, bunu daha iyi anlarız.

Bu noktada başka bir soruyla karşı karşıya geliyoruz : İsrail'e gelen yardımlar, bağışlar, ve diğer geniş kapsamlı paralar dikkate alınmıyor mu? Bu, Ekim Savaşının ekonomik maliyetini ödeme sorununu çözemez mi?

İsrail, bir yerden 40 milyar İsrail lirası alsaydı, savaşı finanse etmenin getirdiği sorun çözülmüş olacaktı. Ancak, böyle hediyeler gökten zembille inmemektedir. İsrail'e akan paralar, İsrail ekonomisini bugünkü hale getiren ikinci derece faktörlerden biridir denilebilir. İsrail'in yaptığı «iyi hizmetlere» karşılık Amerika yardım etmektedir, ve bu miktar 3 milyar doları bulmaktadır. (1 milyar savaş araçları olarak; 2 milyar Nixon'un bakanlar kurulundan gelecekte İsrail'e verilmek üzere talep ettiği miktar). Ancak bu para, İsrail'e gelse bile, aslında, A.B.D.'den silâh almak için verilmiş bir kredidir, bu, kuşkusuz askerî malzeme imal eden A.B.D. tekellerine yardımcı olacak, ama İsrail'in ekonomik kaynaklarına hiç bir katkısı olmayacaktır. Tersine, halen ağır bir yükün altında bulunan İsrail ekonomisinin sırtına bir yük daha yükleyecektir, çünkü, satın alınan silâhlar bakım, ve tamamlayıcı yerli imalâtı gerektirecektir.

Öte yandan, yardımlar ve bağışlar (sermaye transferleri) İsrail kaynaklarına bir katkıdır ve görüldüğü gibi, her «savunma savaşının» başlangıcında, bağışlar artmaktadır. 1967 savaşından sonra, İsrail Birleşik Yahudiler Birliğinden 385

milyon dolar ve A.B.D.'de hisse senedi satışından 200 milyon dolar elde etmiştir. Sapir, şimdi UJA'nın yakın gelecekte 1.300 dilar toplayacağını ve sent satışlarının 650 milyon doları bulacağını açıklamıştır.

Ancak, Sapir'in tahminlerinin gerçekleşeceğine inanmak güçtür. Çünkü, verdiği rakamlar 1967 savaşından sonra İsrail'e giren paranın üç katıdır ve 1967'de A.B.D. ekonomik bir dalgalanma (yükselme) yaşamış, oysa bugün Sapir'in istediği parayı verme istek ve yeteneğini kendinde bulamayacak bir çökme içindedir. Ama Sapir'in umutları gerçekleşse bile, bu miktar, İsrail ekonomisinin yükünü yüzde on beş oranında karşılayacaktır. Bu miktarı da küçümsememek gerekir elbet, ancak, İsrail hükümetinin gayri safi millî hasıladan fazla olan savaş harcamalarını nasıl finanse edeceği sorununa çözüm getirmemektedir.

Ödemeler dengesinde meydana gelen patlama sonucu, bu sorunun çözülmesi daha da güçleşmiştir. Savaştan bu yana İsrail ihracatı beş yüz milyon dolar civarında bir düşüş göstermiştir, ancak bu kayıp, devede kulaktır. Hükümet, daha önce, 1973 ödemeler dengesinde 1.360 milyon dolarlık bir açık beklemekteydi, ve bu, yukarıda zikredildiği üzere hükümeti seçimden sonra zecri tedbirler almaya zorlamaya yeterliydi. Savaş masrafları, 1973 açığını en az 1.250 milyon dolar -İsrail Merkez Bankasında savaş arefesinde mevcut döviz miktarından fazla- arttırdı. Böylece 1973 ödemeler dengesi açığı önceki tahminlerin en azından iki katına çıkmakta, ve 3.000 milyon doları bulmaktadır (Gayri safî millî hasılanın % 40-45'i).

Ama henüz hikâyemizin sonuna gelmiş değiliz. Savaşın ve sürekli hareketliliğin sonucu olarak, ekonomi, derinleşen bir düşüş göstermektedir. Elbette ki, bu düşüşün sonucu olarak gayri safi millî hasılada da düşüş olacak, ve oranların büyümesi, savaş harcamalarının ve gelecekteki askeri harcamaların sırtına binecektir; görünüş pek parlak değildir.

İnşaat sanayiinde büyük güçlükler beklenmektedir. Bu sanayinin çalışmalarının savaş öncesi seviyesinin yüzde altmışına erişeceği umut edilmektedir. İsrail ekonomisinde inşaat, belli başlı bir yer işgal etmektedir ve bu sanayideki bu düşüş, sadece, onu besleyen yan sanayi dallarında değil başka bir çok sanayi kollarında da yavaşlamaya sebep olacaktır.

Başka bir önemli ekonomik dal olan turizm, büyük bir hareketsizliğin eşiğindedir. Sadece oteller ve restorantlar de-

ğil, El-Al (hava yolları), seyahat acentaları, ve kürk, mücevher, moda, deri eşya vb. gibi ürünlerini daha çok turistlere satan sanayi dallarında da etkisini gösterecektir.

Ticaret, sigorta ve diğer hizmetler, savaş öncesi seviyesinin yüzde yirmi beş, ellisi oranında çalışmakta, ve elmas, tahta, ve eşya, ev âletleri ve diğer sanayiler, mali zorluklar ve talep düşmesi tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sanayi dallarında yatırımlar, büyük ölçüde azaltılmıştır. Bütün bunlara, satınalma isteğinin genel bir kararsızlık ve huzursuzluk sonucu azaldığını ve para biriktirme eğiliminin doğduğunu da eklemeliyiz.

Savunma Bakanlığının istekleri artmıştır. Bu artış, İsrail sanayinin yüzde kırk üretimini teşkil eden askerî malzeme sanayiini etkileyecektir. Malî yılın sonundan önce bile, savunma bakanlığının yerli imalâtçılara 3.700 milyon İsrail lirası tutarında (savaş öncesi sipariş tutarı 2.100 İsrail lirasıydı) sipariş vereceği beklenmektedir. Artan talep, daha ziyade, savaştan önce talep düşüklüğünden yakınan elektronik sanayiinde başgösterecektir. Bu sanayi dalına bağlı başka kollar kimya ve cephane sanayileri de bundan etkilenecektir. Ticaret ve Sanayi Bakanına göre, elektronik, metal ve araç sanayiinin üretiminin yarısı, savaştan önce askerî ihtiyaçlara yönelikti. Yeni siparişlerin sonucu olarak, gelecek yıl, üretimlerinin yüzde yetmiş, belki de yetmiş beşini ordu ihtiyaçlarına yöneltecekler (**Haaretz,** 9 kasım). Aynı şekilde lâstik, karton, kâğıt, tekstil ve ayakkabı sanayilerinde de belirli oranda bir talep artışı olacaktır.

Gene de, ekonomi sektörlerinin çoğu talep düşüşü, malî güçlükler, üretim düşüklüğüyle karşı karşıya kalacak, ve işçi sayılarını azaltacaklardır. Sanayi kollarının sadece **bir kısmı** (sanayi sektörünün yaklaşık olarak yüzde kırkı) artan askerî talebin sonucu olarak üretimlerini arttıracaklardır. Sanayi sektörünün ekonomide -ne verim açısından, ne de çalıştırılan işçi sayısı açısından- büyük bir yer tutmadığı hatırlanırsa, **Ekim savaşıyla başlayan ekonomik durgunluğun süreceği ve artacağı** açık olarak ortaya çıkar.

HİNDİSTAN

Hindistan'da kesintisiz devam eden kitle hareketleri, şubat ayı içinde iktidarın Gujarat ve Maharasthtra'da halka ve öğrencilere ateş açtırması üzerine kanlı bir kavgaya dönüş-

tü. İşçiler, köylüler ve öğrencilerin çeşitli cephelerde sürdürdükleri mücadele silâha rağmen devam ediyor. Bu kere, kitlelerin geleneksel politik partilere güvensizlikleri sonucu, hareketin disiplini Nav Nirman Samiti, NNS, (yeni Düzen Komitesi) nin öncülüğünde yürütülüyor. Çeşitli gençlik örgütlerinin birleşik cephesi olan NNS, Ahmedabad ve başka şehirlerdeki işçi sendikaları tarafından desteklenmektedir. Kitle hareketleri, ayrıca, Hindistan Komünist Partisi CPI, Hindistan Marksist Komünist Partisi CPIM, Sosyalist Partisi CL, Dördüncü Enternasyonal Hindistan Komünist Örgütü tarafından da desteklenmektedir.

Gujarat kollejleri öğrencilerinin NNS'nin disiplini altında öğrenci yurtlarında başlattığı ajitasyon hareketleri sokağa yayılacak nüfusun büyük bir kısmını etkiledi. Artan yiyecek fiyatlarını protesto şeklinde genişleyen hareket karşısında Chimanbhai Patel'in başkanlığındaki Kongre Partisi Hükümeti istifa etmek zorunda kaldı. Şimdi, Başkan, iskemlesinde tek başına oturuyordu.

Kongre Partisine muhalif sağ kanat partilerinden Jan Sangh da bazı bölgelerde kitle hareketlerini yaratmaya çalıştı. Sağ kanat partilerinden Eski Kongre Partisi ve Swatantra Partisi, diğer burjuva partileri gibi, Kongre Partisi Hükümetine muhalefetlerine rağmen, henüz örgütlenmemiş olduğu ileri sürülen kitle ayaklanmalarıyla ilgilenmediler. Sağcı örgütler, genellikle, ajitasyonu, karşı devrimci potansiyeli hareketlendirmeye yönelmeyi gözetmektedir. Ve onların, bu işde başarı elde etme şansları geleneksel sol partilerin kararlılıkla harekete geçmeleri yüzünden artmaktadır.

Nav Nirman Samiti militanları, hareketin kendiliğinden kaydettiği aşamaların yanı sıra, Ahmedabah'da bir genel grev düzenleyerek artan fiyatları ve artan polis baskısını protesto ettiler.

Gujarat'daki gençlik örgütleri de, Gujarat'ın her yanında, besin maddeleri imalâtçıları, büyük ticaret ve sanayi adamlarıyla işbirliği halinde oldukları bilinen Bakanlara karşı etkili bir kampanyaya girişmiş bulunuyorlar.

Grev başarılıydı. Greve karşı çıkan tek örgüt, polisin ve fabrika sahiplerinin yardımıyla tekstil işçilerini grev dışı tutmayı başaran Majur Mahajan Kongresidir. Bu kongre, Hindistan Millî İşçi Sendikaları Kongresine bağlıdır. Bir yandan, hükümet, eşi görülmemiş baskı yöntemleri uygulamıştır. Ah-

medabah'da polis kurşunları, yirmi iki yaşındaki öğrenci lideri Pankaj Joshi'yi öldürdü. Öldürme olayları başka şehirlerde de birbirini izliyordu. NNS, polis baskısına cevap olarak, tekrar (25 Ocak) eyalet içi genel grevi başlattı.

Bir yandan, Gujarat'ın başka şehirlerinde 11 Ocakta başlayan grevler devam ediyordu. Kırsal kesimde ve kentlerdeki yoksullar mücadeleye katılmışlardı. Mücadele, kısa zamanda, kitlelerle polis ve diğer «yasa uygulayıcı güçler» arasında sokak çarpışmalarına dönüşmüştü.

Artık, geleneksel işçi sınıfı partilerinden hiç biri, yetki ve burjuva iktidarını devirme gibi sorunları ortaya atmamışlardı; oysa, hareketlerin amacı bu sorunları açığa çıkarmaktı.

Çiftçi örgütleri, Khedut Samaj, Surat ve diğer bölgelerde, eyalet komisyoncularına tahıl satmayı reddetmek suretiyle harekete katılmışlardı. Zengin çiftçiler, tarım işçilerine karşı harekete giriştilerse de örgütlü kırsal kesim yoksul halkı bu hareketi bastırmayı başarmışlardı.

Aslında, kapitalist sınıfı ve zengin çiftçileri temsil eden Kongre Partisi, kitlelerin büyüyen mücadelesi karşısında kanatlarını indirmek zorunda kalmıştır. «Kanun ve Düzen»i korumak için ordu birliklerinden yardım istenmiş, ancak ordu durumu kontrol altına alamamıştır. Sonunda federal hükümet, talepleri karşılamaya, istenmeyen bakanlıkları değiştirmeye başlamış, ancak ajitasyon durmamıştır. Patel'in başkanlıktan alınması, ve Gujarat'da başkanlık idaresi kurulması, Yasama Meclisi toplantısının geri bırakılması, halkın kısmî zaferinin işaretidir. Ancak, hjkümet aleyhtarı çalkantı daha azalmamıştır.

NNS yeni bir istek ileri sürmüştür: Yasama Meclisinin lâğvedilmesi ve yeni seçimler. Eski Kongre Partisi, Jan Sangh ve hatta CPIM de dahil olmak üzere bazı politik partiler, Ahmedabad Fabrika Sahipleri Birliği gibi bazı kapitalist örgütler bu isteğe katılmışlardır. Bazı partilere bağlı bakanlar istifa etmek ve sandalyelerini bırakmak zorunda kalmışlardır.

Böylece, hükümetteki bazı bakanları değiştirmek ve yerine «halkın gerçek temsilcilerini» seçmek için girişilen halk hareketlerinden en büyüğü Hindistan'da yapılmaktadır. Burjuvazi ve Küçük Burjuva partilerinin bir kısmının stratejisi, kuşkusuz bu kitle hareketinin devrimci özelliğini söndürmektir.

Ancak, gençlik ve NNS'deki işçi liderleri mücadeleyi derinleştirmek için sürekli yeni taleplerle bunların karşısına çıkmaktadırlar.

Gujarat'da geliştirilen yeni bir protesto tekniği de, hükümete «ölüm çanı» adı altında, bütün kadın ve çocukların **thali** (Hindistan'da kullanılan metal tabaklar) leri birbirine vurarak yaptıkları gösteridir.

Maharashtra'daki hükümet aleyhtarı ajitasyon, 2 Şubatta, hükümetin fiyatları kontrol etmesini talep eden genel grevi düzenleyen Merkezi İşçi Sendikaları, Birleşik Hareket Konseyi tarafından yönetilmekteydi. Birleşik Hareket Konseyi'nin bir çağrısına uyan Bombay yurttaşları, 22 Şubat gecesi tabak vurma hareketi uygulamışlar, bütün kenti sabaha kadar sese boğmuşlardı.

Bu masµm protesto hareketi, kısa zamanda, muhtelif yerlerde polis-gençlik çatışması halini almıştır. O geceki polis çarpışmasında, en az sekiz genç öldürülmüş, ve bir çok genç yaralanmıştır. Bu silâhlı çarpışma, Maharashtra eyaletinde, yüksek fiyatlara karşı girişilen harekete yeni boyutlar getirmiştir.

25 Şubat günü, 50.000'i aşkın işçi, kadın, memur ve diğer mesleklere mensup halk, Bombay şehir merkezinde yürüyüş yapmış ve Yasama Meclisinin toplantı halinde bulunduğu Meclis binasına giden yolları sekiz saatten fazla kontrol altında tutmuşlardır. Meclisteki bakanlar, gecenin geç saatlerine kadar Meclisten çıkamamışlardır.

Göstericiler, dikkatleri isteklerine çekmek istemişlerdir. İstekler şunlardı: Her yetişkine ayda on iki kg. tahıl tahsis, tahılların tamamının elde edilmesi, günlük ihtiyaçların, tüketiciye belirli oranlarda dağıtımı, işsizlere iş verilmesi ve topraksız emekçilere kırsal kesimde iş sağlanması.

Bu gösteri, polisle «istişare halinde» bulunan Birleşik Hareket Konseyi tarafından düzenlendiğinden, olaysız geçmiştir. Ancak, hükümet, göstericileri teskin edecek hiç bir garanti verememiş, sadece adam başına düşen aylık tahıl tahsisatının yedi kg.dan sekiz kg.a çıkarılacağını söylemiştir.

Öğrencilerin yiyecek talebi ajitasyonunda öncülük ettiği Gujarat hareketinin aksine, Maharashtra'da, bu harekete öncülük eden işçi sendikaları olmuştur. Bir yandan, başarılı so-

nuçlar getiren bazı sanayi işçileri grevleri de olmuştur. 200 bin pamuk dokuma işçisi Bombay'da kırk iki gün süren bir grev yapmış, bu grev, işçilerin kısmî zaferiyle 8 Şubat günü kaldırılmıştır. Ancak, CPI lideri, S.A. Dange, işçilere ihanetle suçlanmıştır; çünkü grev, başka işçilerden büyük destekler sağlanmışken durdurulmuştur. Gemi işçileri, demir yolu işçileri ve bina işçileri de bölgede başarılı grev hareketlerinde bulunmuşlardır.

1971 ve 1972 yıllarında, Kongre Partisinin parlamento ve meclisteki oyları toplamasında yardımcı olan İndira ücreti diye adlandırılan sistem, uygulamada yok olmuş durumdadır. Yapılan yan seçimlerde, büyük kayıplar veren Kongre Partisi, sandalyelerinden bazılarını CPI (Hindistan Komünist Partisi) ne vermiştir.

Indire Gandhi'nin doğduğu eyalet olan Üttar Pradesh, Doğu Hindistan'daki Orissa, Kuzeydoğu Hindistan'daki Manipur ve güneydeki Pondicherry eyaletlerinde Eyalet Meclisi seçimleri yapılmıştır. Nagaland eyaletinde, Kongre'nin desteklediği Nagaland Ulusal Örgütü, seçimi gevşek bir muhalefet grubu olan Birleşik Demokratik Cepheye kaptırmıştır. Uttar Pradesh ve diğer eyaletlerdeki seçim sonuçları, ulusal politikanın bir bütün olarak geri teptiğinin belirtisidir. Kongre Partisi, bütün bu eyaletlerde, ciddi bir gerileme gösterecektir. Ne gariptir ki, Kongre Partisi, Uttar Pradesh ve Orissa Komünist Partisi ile seçim anlaşması yapmıştır; öte yandan DMK ile işbirliği yapan CPI Pondicherry bölgesinin muhalefetiyle karşı karşıyadır. (DMK: Dravida Munñetra Kazhagam - Bölgesel bir burjuva partisinden ayrılarak yeni bir parti kuran gurup.)

Gujarat'dakine benzer durumlar, başka eyaletlerde de kendisini göstermektedir. Kerala, Bihar gibi eyaletlerde yiyecek dağıtma sistemi başarılı olmamakta, tahıl ve diğer günlük ihtiyaçların karaborsa fiyatları gittikçe yükselmektedir. Halk kitleleri, yiyecek durumunun son derece kritik olduğunu, ve bunun mevcut kapitalist sistemin sınıfları içinde çözülemeyeceğini idrak etmeye başlamıştır. Gujarat ve Maharashtra'daki kitle hareketleri, antikapitalist hareketleri arttırmakta ve sosyalist hareketlere dönüşmektedir. Ancak, eksikliği duyulan büyük bir nesnel faktör, Hindistan'da bir işçi ve köylü hükümeti kurulması ve sosyalist yönetime geçilmesi yolunda gelişen mücadelelere önderlik etme yeteneğinde bir devrimci işçi sınıfı partisi olmayışıdır.

Mehmet Arıcan

HABER VERİN

«Benden selam söyle'n Anadolu'ya»
Yiğitleri acep uyanık mıdır?
Dağ başlarında ateş yakmaya
Bıyık burup, bilinç kuşanık mıdır?

«Benden selam söyle'n Anadolu'ya»
Ocakta işçiye, köyde köylüye;
Yarınlar dağlarda bir bulut mu ki
Yoksa ellerinde armağan mıdır?

«Benden selam söyle'n Anadolu'ya»
Gürleyen mezarları duyarlar mı ki?
Dökülen kanları yerden almağa
Ellerin kabzaya koyarlar mı ki?

Paul Sweezy Türkçesi : **yıldırım arca**

KAPİTALİZM KENDİ MEZARINI KAZIYOR

Bir-iki istisna dışında kapitalist ülkelerin hem liberal hem de tutucu iktisatçılarının görüş birliği halinde oldukları bir konu vardır: Keynes'in **İstihdam, Faiz ve Para** adlı kitabının yayınlandığı tarihten bu yana, hükümetler, kırk yıllık süre içinde iktisadî faaliyetin düzeyini kontrola yarayan araçlara tamamen hâkim olmuş ve bunları fevkalâde başarılı kullanarak, ciddi bunalımların tekrarlanmasını önlemiştir. Harvard'ın iktisat ulemasından, Nobel ödüllü Kenneth J. Arrow'un dediklerine bakalım :

«Keynes ve müminlerinin yeni iktisat fikirleri, eşi-benzeri görülmemiş bir hızla uygulamaya konulmuştu. Harcama, vergi ve para arzını ayarlayarak, devletin istihdam olanaklarını yükseltebileceği, dolayısıyle bunalımların hafif atlatılabileceği görüşü hem iktisatçı, hem de politikacılar tarafından benimsenmiş ve uygulamanın da başarılı olduğu görülmüştü. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, yeni iktisat uygulaması tüm gelişmiş ülkelerde hemen aynı sonuçları vermişti.»

(New York Times, 26.3.1973)

Şimdi bir an için A.B.D.'deki uygulama sonuçlarına bakalım (Diğer gelişmişlere daha sonra göz atacağız). İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana 1930'lardakiyle kıyaslanabilir bir bunalımın toplumu sarsmadığı doğrudur. Fakat, bu her defasında kapının eşiğine gelen tehlikenin, iktisatçılar ile siyaset adamlarının kafa kafaya vererek, ortak bir harcama, vergi ve para politikası üzerinde anlaşmaları sayesinde savuşturulduğunu mu gösterir, yoksa hükümet genel bütçesinde, özellikle silâh ve harp harcamalarının korkunç artışıyla mı

tehlike kapıdan dönmüştür? Ne iktisatçıların, ne de siyaset adamlarının, askerî harcamaları, Keynes'çi iktisat görüşünün, uygulamada aldığı değişik bir biçim diye savunacaklarını sanmıyorum.

Bu soruları sevgili iktisatçı arkadaşlarımız muhtemelen şöyle cevaplayacaktır: Dış veya iç siyasî sorunların ağır basması nedeniyle, hükümet harcamalarının da önemli bölümü askerî giderlere ayrılmıştır. Eğer durum böyle olmasaydı, fonlar refahı artırabilmek amaciyle kullanılabilir ve de aynı iktisadî sonuçlar alınabilirdi. Onlara göre iktisadî faaliyet düzeyinin kontrol edilebileceği kuramı böylece, para ne amaçla ve nereye harcanırsa harcansın, doğrulanmış olurdu.

Eğer gerçekten bu böyle olsaydı, geniş askerî bütçenin de desteklediği kontrol edenlerden harp sonrası iktisadî faaliyeti kolaylıkla makul bir düzeyde tutmaları beklenmez miydi? Amerikan halkının % 20'sinden falzası resmî ağızların tesbit ettiği fakirlik çizgisinin altında yaşarken ve ucuz-konut, çevre kirlenmesi ve kitle-ulaştırma araçlarının geliştirilmesi gibi sorunlar çözüm beklerken ve bunların çözümü için öngörülen yatırım tasarıları çok büyük kamu harcamaları gerektirirken, kontrol edenlerin «ilgilenecek ulvî amaçlı konu bulamadık» demeleri de zaten mümkün değildir. Hızlı gelişme dönemlerinde bile resmî ağızlarca işsizlik oranının % 5 veya üstünde olduğunun itiraf edilmek zorunda kalınışı ise mide bulandırıcı diğer bir gerçektir. Bu gibi gerçekler göz önünde tutulduğunda, tüm «kontrol edilebilirlik» görüşünü bir efsane kabul edenlere nasıl hak verilmez? Dolayısıyle, harp sonrasının nispeten parlak (yani, 1930'lara göre parlak) iktisadî sonuçları, neticede gelir, askerî bütçeye dayanır.

Bu varsayımın sağlamlık derecesini ölçmek için meslek arkadaşım Harry Magdoff ile bir deney yaptık (1). Sağduyudan yararlanarak ve oldukça muhafazakâr tahmin yöntemleriyle, 1970 yılında ya işsiz veya doğrudan ve dolaylı olarak askerî harcamalara bağlı işçilerin sayısını tespit ettik. Sonra bu sayıları toplayıp, elde edilen sonuçları 1938'in işsiz sayısı ile kıyasladık. (Dikkat edilecek husus, hem 1970'in hem de 1938'in hızlı gelişme dönemlerini izleyen duraklama yılları olduğu, dolayısıyle namusluca kıyaslanabilecekleridir.)

Birinci problem, resmî sayımdan farklı, gerçek işsizliğin sayısını bulabilmekti. Çünkü ikisi arasında önemli fark olduğunu herkes bilir (2). Resmî istihdam rakamlarıyla çalışmaya başladık. 1950'ler ve 1960'larda erkek işçi istihdamının gi-

derek azaldığı görülüyordu. İstemeden kısmen çalışan işçiler için de düzeltme yaptık.' Böylece, gerçek işsiz sayısının oldukça muhafazakâr bir tahminle 8.1 milyon dolaylarında bulunduğu sonucuna vardık (eğer yeterli işyeri olsaydı, buna göre biçimlenecek işgücünün % 9.1'i). Bulduğumuz bu sayıya şu sektörlerde çalışan işçileri de ilâve ettik: Silâhlı kuvvetler'de çalışan 2.9 milyon, Savunma Bakanlığı'nda çalışan 1.2 milyon, sivil, Savunma Bakanlığı'na mal üreten işyerlerinde istihdam edilen 3 milyon kişi, iktisatçıların «çarpan etkisi» diye isimlendirdikleri (yani, silâhlı kuvvetler bütçesinden kendilerine ödeme yapılan personelin ihtiyacını karşılamak için çalışanlar) nedenle istihdam edilen 7.1 milyon kişi. Bu maddelerin toplamı 22.3 milyonu bulmaktadır. Bu, resmen işsiz sayılmayanların da dahil edilmesiyle düzeltilen çalışabilir nüfusun 1970 yılında % 25'ini oluşturmaktadır.

Bulunan bu rakam, 1938'lerde resmî istatistiklere göre % 19 olan işsizlik oranıyla karşılaştırılabilir. Ancak, o dönemin gizli işsizleri için de bir düzeltme yapar ve buna savunma işlerinde çalışan fakat sayıları nispeten daha az olan işçileri de eklersek, büyük bir ihtimalle 1970'lerin % 25'i ile kıyaslanabilecek oranı % 30 olarak bulabiliriz. Bütün bunlardan, askerî harcamalardaki artış bir yana, işlerin 1970 yılında, 1938'e kıyasla biraz daha iyi olduğu sonucuna varılmaktadır. Fakat, iktisatçı ve politikacıların iktisadî düzeni etkin biçimde kontrol edebileceklerini öne süren tezi kanıtlayacak kadar iyi bir gidiş değildir bu.

Keynes'çi arkadaşlar eğer bu gerçek veya tahminlere itiraz ediyorlarsa, doğrusu duymaktan son derece memnun olurum. Ancak, itiraf etmeliyim ki, itiraz edebileceklerini pek sanmıyorum. Geçmişin iktisadî muhasebesini yapmaya bayılırlar, ama bunu somut tarihsel incelemeye konu edemeyecek kadar çekingendirler. Bununla ilgili bir noktaya dikkati çekmek, lâf arasında da olsa, yararlıdır. Henüz, Büyük Bunalımı (Great Depression) açıklayabilen tutarlı bir kuramı geliştirememiş ve daha önce görülen kapitalist bunalımlara kıyasla neden bunun böylesine beter olduğunu söyleyememişlerdir. Şimdi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra eğer böylesine genişletilmiş askerî harcamalar yapılmasaydı, durum ne olurdu sorusuna şöyle bir kuram olmadan nasıl gerçekçi ve akılcı bir cevap verilebileceğini bilmem tekrar belirtmeme gerek var mı? Keynes'çiler, tam bu noktada ve takdire şayan bir görüş birliğiyle, kaypaklaşacaklardır. «Diğer kapitalist ülkelerden ne haber?» diye soracaklardır. Özellikle, Al-

manya ve Japonya'yı örnek göstereceklerdir. Sürekli yüksek gelişme hızı ve istihdam oranını böylesine düşük askerî harcamalarla nasıl başardıklarını soracaklardır.

Bu soruları bir makalede berraklığa kavuşturmak pek mümkün değildir. Ayrıca, bu konuda hiç kimsenin ve Keynes'çilerden bir tanesinin bile ciddi bir girişimde bulunmadığı sözkonusu iken, açıklamak için gösterilecek çabanın önemi ortaya çıkar. Bu nedenle, genel çizgileri ortaya koyacağım. Bu doğrultuda bir cevap için gerekli çabaya girileceğini ümidediyorum.

Genellikle sosyologların kendi dar uzmanlık sahalarında çalışırken gözden kaçırdıkları ve burada bizim için çok önemli bir temel gerçeğe dikkati çekmek gerekiyor: Kapitalizmin bir dünya sistemi olduğu, bağımsız ülke ekonomilerinin tek tek toplanmasından meydana gelmediği, dolayısıyle bir bütün olan sistemin bir parçasında meydana gelen herhangi bir olayın bir ölçüye kadar sistemin tümünü etkileyeceği. Bu durumda, sözkonusu parçanın sistem içindeki yeri büyük ve önemliyse, (dünya kapitalizminin içinde A.B.D.'nin yeri gibi) bu parçada meydana gelen olayların diğerleri üzerinde geniş ve belki de yön verebilecek kadar şiddetli etkisi olacaktır. Öyle ise, kapitalist dünya ekonomilerinin, özellikle, Alman ve Japon ekonomilerinin başarısı, bu dönemde A.B.D.'de görünen nispî refaha ne ölçüde bağlıdır sorusunu sormak gerekmez mi?

Buna göre hem Alman, hem de Japon iktisadî «mucizesi» tartışmasız Kore Savaşı'ndan kaynaklanmıştır. Bu dönemde, A.B.D.'nin artan askerî harcamaları ve savaşa katılması iktisadî konjonktürü yükseltmiştir. Almanya hakkında Heinz Abosch şöyle yazmıştır: «Batı Alman ekonomisini Kore Savaşı esaslı biçimde kamçılamıştır. Büyük iktisadî kuruluşlar silâh üretimini artırmak zorunda kalırken, Almanya, Potsdam Antlaşması kısıtlamalarının devamına rağmen, dünyanın dört bir yanından gelen talep sayesinde tüm sınaî üretimini artırabilmişti.» (3). Prof. Henry Wallich ise şöyle diyordu: «Alman ihracatını, Kore Savaşı'nın kıvılcımları tutuşturmuştur.» Almanya için doğru olanlar, Japonya için daha çok geçerliydi. Kore'de savaşan A.B.D. kuvvetleri sahneye çıkmadan önce son hazırlıklarını Japonya içinde tamamlıyorlardı. Aynı zamanda Japonya geniş askerî siparişlerden aracısız büyük parsalar topluyordu. «Büyüme yönünden», diye yazıyordu Prof. Tsuru, «Kore Savaşı ve bunu izleyen 'özel temin' talebinin sürmesi gerçekten eşi-benzeri olmayan lütûftu.» (4).

Kuşkusuz, Alman ve Japon ekonomileri, A.B.D. asker' harcamalarına sürekli bağlı kalamazdı. Kore olayının başlattığı yüksek konjonktürün başka kaynaklarla beslenmesi gerekiyordu: Savaş zararlarının tamiri, makinelerin yenilenmesi ve belki de en önemlisi, 1920'lerde A.B.D' ekonomisinin ağırlığını taşımış olana benzer türden gerçek bir «otomobilleşme» cümbüşü. Fakat Alman ve Japon ihraç mallarına olan talep, bu ülkelerin zenginliğine bir katkıda bulunmadan, hızını devam ettirdi. Şayet A.B.D. ekonomisi 1930'lardaki gibi düşük bir duraklama düzeyinde seyretseydi, bu yüksek ihraç talebinin devam edeceğine inanmak doğrusu güç olurdu. Bu kritik dönemde, önce Japonya ve Almanya, sonra da A.B.D.'de yapılan askerî harcamaların ve yalnız bu harcamaların kapitalist dünya ülkelerini Büyük Bunalımdan çekip-çıkardığını hatırlatmakta yarar vardır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yine askerî harcamaların etkisinin önemli olduğunu öne sürüyorum (ayrıca, diğer benzer nedenlerle yapılan harcamalar, meselâ uydu ve kukla devletlere verilen iktisadî subvansiyonlar gibi). Bu vakte kadar büyük kısmı A.B.D. de yapılan fakat diğerlerinde de sürüp giden bu harcamalar, kapitalist dünyayı yeniden büyük bir bunalımın bataklığına gömülmekten kurtarmıştır. Böyle bir yaklaşım, bu kavgalı dönemin tarihsel yorumu yapılırken, savaş sonrası kapitalizmin başarısını, siyasî liderler ve onların suç ortağı olan iktisatçıların beyinsel faaliyetinin sonucuna bağlayan, fakat inandırıcı verilerden yoksun bir sanıya kıyasla daha anlamlı görülmektedir. İktisatçılar güçlü, siyasî liderler de zeki olduklarını düşünebilirler. Fakat acı gerçek, bu sevimli kendini beğenmişliği destekleyecek türden çok az delil olduğudur. Doğrudur. Görevleri vardır. Fakat bu görevin, yapıyor sandıkları ve kendilerine yakıştırdıkları veya yapacaklarını umduklarıyla uzak-yakın hiçbir ilgisi yoktur. Aksine, bunların görevi, kör ve kendisiyle çelişen ve kimsenin kontrol edemiyeceği bir iktisadî düzenin yarattığı ilkel güçlerin âleti ve sözcüsü olmaktır.

İktisatçıların kendilerine sormaları gereken, fakat sormaktan sürekli kaçındıkları asıl soru şudur: Kapitalizm 20. yüzyılda, ayakta durmasını giderek artan ölçüde kamu ve özel ziyan-tüketimine bağlayacak kadar neden durgunlaştı? (Çağdaş kapitalizme bakan her uyanık kişinin bildiği gibi, askerî harcamalar bu dediğimizin sadece önde gelen bir kalemidir.) Aslında, bunun nedenini, Marx, 100 yıl önce, açık seçik yazmıştı: «**Kapitalist üretimi esas engelleyen, sermayenin kendisidir.** Sermaye ve bunun kendini büyütmesi, başlangıç ve bitiş

noktası, üretimin nedeni ve amacı gibi görünmektedir, üretim sadece **sermaye** için üretimdir, bunun tersi değil. Bu durumda, üretim araçları, üreticiler topluluğunun çıkarını genişletmeye hizmet eden aracılar olmaktadır.» (5).

Ana nokta şöyle de açıklanabilir: Üretimi teşvik eden etken (güdü), kârın ve kâr-yumurtlayan işletmenin büyütülmesi olduğu sürece ve çalışan insanların geliri de, kârı artırmak ve işletmeyi daha hızlı genişletmek amacıyle, düşük tutulduğu sürece, toplumun üretme gücünün büyüme hızı tüketme gücününkini yok etme eğilimini kaçınılmaz olarak gösterecektir. Bu çelişkinin, Marx'ın yaşadığı döneme kıyasla bugün daha keskin ve sürekli olmasının sebebi vardır. Aradan geçen zaman boyunca sermayenin merkezileşme ve yoğunlaşma oluşumu - ki bunu kapitalist kalkınmanın vazgeçilmez özelliği olarak görmüştü - öylesine aşırılaşmıştır ki günümüzün hâkim tekelleri sadece çalıştırdıkları işçileri sömürmekle kalmayıp, toplumdaki diğer kesimlerin de kanını emmeye başlamıştır. Üretim gücünün, istisnasız herkese insanca yaşamak için gerekli tüm üretimi yapabilecek kadar çoğaldığı veya çok kısa zamanda bu düzeye geleceği bir dönemde ise, bir uçta fukaralık, öbür uçta zenginlik arasındaki fark da giderek büyümektedir.

Bu şartlar altında, kontrol edilemeyeni sanki kontrol altındaymış gibi göstermek, milyonlarca insanı sefalet içinde bırakan, azgınlık ve vahşetiyle dünya üzerindeki canlıların varlığını tehdit eden bir sistemi haklı göstermeye çalışmak, dolayısıyle gerçek nedenleri gizlemek, iktisatçıların yüklendiği görevlerin belli başlılarındandır. Ve ben bu aşağılık işleri yaptıkları için onlara gıpta edemiyorum.

---

(1) Ayrıntılarıyle, «**İktisadî Durgunluk ve Durgunluğun İktisadı**» isimli makalede ele alınmış ve «Monthly Review» (Nisan, 1971) de yayınlanmıştır.

(2) Mesela, «**% 6 aysberg'in yalnızca görünen kısmıdır**» isimli, işsizlikle ilgili makale A.Y. Rashin tarafından yazılmış ve «New York Times» gazetesinin **Haftanın Yorumu** bölümünde 25 Haziran 1972'de yayınlanmıştır.

(3) Heinz Abosch, **The Menace of teh Miracle**, (Monthly Review Yayınları, 1963) s. 79.

(4) Shigeto Tsuru, **Essays in Economic Development, Economic Research Series, No. 9**, (Tokyo 1968) s. 168. «Özel temin» (Special Procurement) A.B.D.'nin askerî ve ilgili amaçlarla yaptığı alımlara verilen isimdi. Prof. Tsuru'nun verilerine göre (s. 156-157), bu madde 1951-1953 yılları arasında Japonya'nın tüm mal ve hizmet ihracından elde ettiği gelirin % 34.2'sini oluşturuyordu.

(5) «**Kapital**», 3. Bölüm, Kerr baskısı, s. 293.

Öner Yağcı

YARIN İÇİN

Ağaçlar
Kaç kerre
Meyva verirse versin
Kaç kızışmış bahar
Savuşursa savuşsun
Yılmayacağım

Zeytin tanelerinden
Tek tek dizdiğim sallamayı
Can sıkıntıma
Çare olsun diye değil
Yeşeren öfkemin
Palazlanışından
Sallayacağım

Zor geliyor elbet
Ölüme gidenleri
Delikten gözlemek

Dayanmaz buna her yürek
Ağıtlar yakıyor halkım
Ben ağlamıyorum gözlerimle
Ağlamayacağım

Varsın gelmesin
Kapıaltından çiçekler
Varsın girmesin hücreme güneş
Zulamdaki aydınlık
Güç katıyor pazuma

Selamlıyorum
Kuşlar gibi şakıyarak vuruşmayı

Voltam türkü oluyor
Türküler adım oluyor kahbe devrana
Kırıyorum
Sokaklardaki kurt kapanlarını
Bahar üşütmesin diye
Çeviriyorum yarınlara yüzümü
Korku salıyorum beynine zulmün
Yıkıyorum zındanın duvarlarını
Kapışacağım yarınlar için

Öner Yağcı

OY DÜNYA

Dünya
Sarmaş dolaş şimdilerde
Dev dalgalarla
Son fırtınalarla

Zulüm abanmakta
Çırparak olanca çirkefini

Uysalızdır biz
Pusmuş şahan gibi
Yiğitliğimiz
Ölüm gibi tetiktedir

Duyarız çağrısını umudun
Sunarız hayatın akışına canımızı
Ölüm
Can damarı olur
Yeni hayatımızın

Açarız gözümüzü
Dikiliriz ekinler gibi
Sıvarız kollarımızı bi güzel
Allı şallı
Yar kokulu mendiller sallarız
Güzel baharlara
Ustaca kavgalara
Vurur yarınlara davullarımız

HAYATIMIZ

Hayatımızı
Aynı tezgâh dokur
Ağır ağır gamlı gamlı
Varlığımızın kanunu bu

Selamlarız akışını
Susarız susmayı emrederse
Silah kılarız icabında türkümüzü

Darda kalınca
Ve çağırırsa hayat uğraşa
Öğüde yoktur ihtiyacımız
Kılavuzumuzdur onun tezgâhı

Yiğidin harmanıdır hayatımız
Korku salarız cümle cellada
Adımlarız yolları arşın arşın
Adı isyan olur adımlarımızın

Yatarız
En kuytu
En insafsız mapuslarda
Zulmedende değildir kökü zulmün
Ölüm sefalar getirir
Budandıkça dallanırız ağaçlar gibi
Hallanırız vuruştukça hayatla

Metin İlkin

ESKİ CANDARMA

Son zamânlarda epey semirdiğinden, lacivertleri sıkı sıkıya oturmuştu bedenine. İçinde bir gerinse dikişlerini patlatabilirdi. Ama aynaya bakınca böyle daha bir yakışıklı buldu kendini, tığ gibiydi. Kırmızı boyunbağı ve fört şapkayla donanımını tamamlayıp geçti gene aynanın karşısına. Sivil halini beğendi. Gülümsedi yayvan yayvan.

Durumuna biraz imrenen, kasılmasını biraz fazla bulan arkadaşları takıldılar.

«Kendine nazarın değecek, ha!»
«Aynayı çatlatırsan bak ödetiriz.»
«Epey taş tuttun zaten.»

«Teskere hatırına bir şişe rakı bile koymadın masaya. Hamdi Çavuş giderken iki büyük açmıştı, unuttun mu? Candarma geleneğidir, oğlum!»

Vurdum duymazlığına bakmayıp sözü sokuşturdular her fırsatta. Ne ettilerse kıl koparamadılar. Gene de, ayrılık ânı gelince karakolun önüne doluştu hepsi. Öpüştüler, sarılıştılar.

O, Sülünköy'e doğru yoluna başlarken, arkasından, geleneğe uyularak, «gel teskere» diye şapkalar atıldı havaya.

Sülünköy, yaya yürüyüşle tam iki saatlik yoldu. Orda bir mola verir, muhtarın ayranını, köylünün çayını içerdi. Ordan sonrası birbuçuk saatlik yolu vardı Devlet yoluna varmaya. Geçen arabalardan birine atlayıp şehre gidecekti. Bol

bol yetişirdi trene. Hatta, şehirde bir boy gösterip tur atmasına da vakit kalırdı.

Issız, kimsesiz yolda kasıntılı ve ağırdandı yürüyüşü. Torbasını omuzuna vurmamış, güçlük vermesine rağmen, elinde taşıyordu. Yol toprak yoldu, bastıkça ipince bir toz kalkıyordu; ama daha şimdiden sabahleyin eliyle boyadığı ayakkabıları ve lacivertlerinin paçaları toza belenmişti. Yel üfürmediği halde yüzüne bile toz değdiği oluyordu. Terle ıslak tenine yapışıp kalıyordu değdiği yerde. Yolculuğu, durumuna göre zor bir yolculuktu. Gelgelelim boyunbağını bile gevşetmedi. Güneş tepeye varmadan Sülünköy'e ulaşacağı kuşkuluydu bu gidişle. Geç olsun, güç olsun, gönlünün yattığı gibi olsundu. Başı yükseklerdeydi.

Ayakları burda yürürken aklı köyüne gidiyordu. Doğup büyüdüğü köyüne. Şimdi bir dünya yol aştıktan sonra ulaşacağı köyüne. Köyünde ilk günler şimdi olduğu gibi dolaşacaktı. Lacivertleri, kırmızı boyunbağı ve fötrüyle. Biraz alışveriş yapacak, hesabını ödemek için bütün para uzatacaktı hep. Cüzdanı cebine yerleştirirken, 'bozuk yoksa üstünü sonra verirsin' diyecekti. Gençlerin kahvesine çıkacak, yaşlıların kahvesine çıkacak, soranlara hep başardığı önemli görevleri anlatacaktı. Değişmemişse öğretmen Yusuf'a, değişmişse yerine gelen yenisine, bir köy öğretmenini nasıl tutukladığını anlatacaktı. Biraz da açıklama yapmayı kurmuştu bu konuda. «Öğretmen solcuymuş» diyecekti. «Okulu ansızın basınca bir tepe zararlı kitap yakaladım. Kendi elleriyle doldurttum çuvala. Vur dedim sırtına. Haaa... Okumaya bayılıyor da taşımaya gelince kaytarmak istiyor. Dipçiği değdirince boynunu kırdı hemen. Yüklendi. Karakol kaç kilometre biliyor musun? Dokuz! Ihladı, pıhladı, ama taşıdı karakola kadar. Karakolda zaptını yaptılar, yallah kasabaya. Çuval sırtında gene.» Anlatırken gözlerini ayırmayacaktı öğretmenin yüzünden. Kim bilir, belki o da solcudur, eğer öyleyse dinleyişinden sezilirdi. Bir ip ucu yakalarsa binecekti tepesine. Devletin candarması teskere alsa da gene görevli sayılırdı. Köylülerin müşküllerini danışacağı kişi sayılırdı. Muhtarın, öğretmenin bile saygı göstermesi gereken kişi sayılırdı.

Zihninde canlandırdığı dünyanın tadına, keyfine öyle kapılmıştı ki, yolun tozunu duymadan, teker çukurlarında tökezlemelere aldırmadan, üstünün başının ne hale geldiğini anlamadan bir dünya yol almıştı. Sülünköy'e girerken, tek derdi torbayı taşıyan kolundandı. Sanki torba gittikçe ağır-

laşa ağırlaşa kolunu inceltip uzatmış, omuzdan kopar gibi oraya bir acı saplanmıştı. Parmakları kendiliğinden açılıp torba yere düştü. Bu terslik üstüne bir de karşıdan görülmüş olması canını sıktı. Acısını unutup öbür eline aldı torbayı. Hiç bir şey olmamış gibi görünmesi gerekiyordu. Artık zor da olsa dikeldi kasıldı gene. Bu köyde ferman yürüteli, ortalığı kasıp kavuralı şurda ayı dolmamıştı. Muhtar önünde el bağlamış, köylüler karşısında sıraya girmişti. Şimdi, resmî elbiseyi soyunmuş bir halde bu köyden geçerken eskisi gibi güçlü görünmeliydi. Sesi yüksek çıkmalıydı. Çınarın altında, ona açtıkları baş köşede oturup yorgunluğunu giderir, muhtarın bi ayranını, köylünün bir çayını içer, sonra giderdi yoluna.

Çınarın altı kalabalıktı. Yazın kahvenin içi havasız olduğundan masalar, iskemleler çınarın altına taşınır, gölgenin uzadığı yerlere yayılınırdı. Kimi bir öbek olurlar, içlerinden birinin anlattığını dinlerlerdi. Kimi çift oturup özel mesele görüşür, kimi tek başına sandalyesinde kaykılıp mali hülyaya dalardı. Ama eski candarma yaklaşıp, «Selamün aleyküm, ağalar!» deyince, herkes sözünü, düşüncesini, hayalini yarı koydu. Toza pise belenmiş eski candarmaya baktılar, baktılar... Selamını alan olmadı.

Eski candarma beklediği gibi, karşısında ayağa kalkılıp kendisine yer açılmayınca afalladı. Hiç bir şey düşünemedi. Sanki zamanın akışı durdu birden. Şu görünen durum sanki başka zamanlarda çekilmiş, kendisinin de içinde bulunduğu bir resim, bir suretti. Ve kendisine de, bu köylülere de şaşmış gibi büyümüştü gözleri. Belki artık dizlerinde güç kalmadığı için yanındaki iskemleye çöktü. Torba ayağının üzerine devrildi. Sağ kolu omuzdan koparılmış gibiydi, ve acısı sanki bir süre durmuş da şimdi yeniden başlamıştı. Dayanılır gibi değildi. Ama sıktı dişini. Acı arttıkça aklı başına geliyordu.

En kıyıda oturması köylülerin hepsini birden görmesine yaramıştı. Kahveyle çınar arasında bir gidip bir gelen, çay may taşımasa da gidip gelen kahveci Tahtabacak'ı bile gözleyebiliyordu. Düşmanı göz hapsine almış bir görevli gibiydi. İçinden, karakola, «köylüler isyan etti» diye bir haber uçurmak geçti. Ama, üzülerek, bu köyde karakolun ispiyonu olmadığını hatırladı. Ne aksilikti hani. Haber uçurmanın başka bir yolu da yoktu.

Oturduğu iskemlede, çaresizlikten kendini köyverip kaykıldı. Şapkasını çıkarmamış, boyun bağını gevşetmemiş, ceketinin düğmesini açmamış olmasına rağmen serinliği duyuyor-

du. Teri üzerinde kururken bedeni hafifliyor, düşünemez oluyordu. Ve sonra, köylülerin bakışları altında, kendi kendine gülmesine, kıkırdamasına yol açan hayallere daldı.

«Kumandanım, teskere bırakmak istiyorum, uzatmalı olacağım.»

Kumandan soruyor :

«Niçin »

«Kumandanım, ilk şu Sülünköy'e haddini bildireceğim. Son zamanlarda yasaları, görevlileri saymaz oldular. Gözlerini yıldırmazsak isyana kalkışırlar.»

«Aferin. Vatan senden hizmet bekliyor,» dedi kumandan.

«Sağol kumandanım.»
«Silahlarını kuşan.» dedi kumandan.
«Başüstüne kumandanım.»
Silahını denemek için bir iki patlatıyor. Pat... Pat... Pat...

Birden silkindi oturduğu yerde. Yanından Tahtabacak geçiyordu. Geçerken iskemlesine çarpmıştı. Bu düpedüz alçaklıktı. Özür bile dilemeden uzaklaşıyordu. Tahta ayağına demir çakmıştı her halde. Bir sağlam ayağıyla basıyor, bir tahta ayağından pat diye ses çıkıyordu. Pat... Pat... Pat...

Kinle alevlendi gözleri. Yürek vuruşları hızlandı. Karakolda konuşturmak istediği tutuklulara bağırdığı gibi korkutucu bir sesle bağırdı :

«Tahtabacak!»
Aldırmadı Tahtabacak. Pat... Pat... Pat...
«Tahtabacak!»
Tahtabacak, dönüp baktı. Sakin bir sesle sordu :
«Ne var?»

Afalladı bu korkmazlık karşısında. Terhis olmuş olsa da bir candarmaya böyle metelik vermez bir tavır takınılmasını aklı almadı.

«Ne var » dedi Tahtabacak. «Ne böğürdün öyle »

Bir cevap bulup söyleyemedi. Yutkundu da, «Çay getir bana,» dedi.

«Çay yok,» dedi Tahtabacak.

Bir uçurumdan durmadan düşüyordu sanki. Bir söz bulup söylemek, düşerken, bir an için bir engele tutunmak gibiydi.

«Nasıl çay yok! A'ha şimdi dağıttığın ne »

«Senden önce ısmarladılar,» dedi Tahtabacak. «Onlara kadardı.»

Tutunduğu yerden çözüldü gene, düşüyordu.

«Tahtabacak!»

Tahtabacak, ya duymadı, ya da duyup umursamadı. Çınarın dibinde halkalanmış Cıcık Ali'yi dinleyenlerin başına dikilmişti. O ayakta dinliyordu. Cıcık Ali konuştu mu susar da dinlerdi herkes. Onun sözü, suya sabuna dokunur söz olurdu. Sesi tok çıkardı. Çıkacağı kadar cıcığı çıkmış, yolunacağı kadar yolunmuş olduğu için kaybedeceği bir şey yoktu. Yüreği pek, gözü pekti. Çok çok bir canı vardı ki, onu da, söylenmesi gerekeni söylemek uğruna vermeye hazırdı. Bu hali candarmada da bilinirdi. Kaç kere sopadan geçirilmiş, kaç türlü korkutulmak istenmiş, ama başarılamamıştı.

Cıcık Ali, «Anamızı belleyen bu adam da bir köylüymüş meğer,» diyordu. «Şapkasına, medeniyet yularına aldanmayın. O kafaya o şapkayı ancak köylüler giyer böyle. Yuları da tam köylü biçimi bağlanmış. Köylü ama kıyafet değiştirmiş bir köylü. Yazık, becerememiş, kendine kıs kıs güldürecek herkesi. Nah buraya yazdım, onun bu haline kendi anası bile gülmezse yuh deyin bana.»

Kahkahadan kırıldı herkes.

Tahtabacak, gülerken tahta ayağını pat pat yere vuruyordu. Pat... Pat... Pat...

Eski candarma oturduğu yerde baston gibi dimdik olup dinlemişti bütün hepsini, tek kelime kaçırmadan. Kulağını bir dikeltmişti ya, şimdi bu gülmelerden de anlamlar süzündürüyordu. Ama artık ne uçurumun boşluğundaydı, ne öfkenin namlu ucunda. Ne gocunup üzülebildi, ne kızıp köpürebildi. Hesabı kendi kendisiyleydi artık.

Eli torbasına gitti, yavaşça kaldırdı. Ve yavaşça iskemlesinden doğrulup kalktı. Kimsenin gözüne çarpmaktan sakınarak yavaş yavaş yürüdü. Az uzaklaşınca sırtına vurdu torbayı. Adımlarını hızlandırdı.

Köyü geçince, güneye devlet yoluna yöneldi. Hızı gene aynıydı, bir buçuk saati bulmaz çıkardı yola. Öğlen geçtiği halde güneş tepesindeydi. Üzerine alev fışkırtıyordu sanki. Ter gözlerini yakmaya başladı. Arada bir ceketinin yeniyle

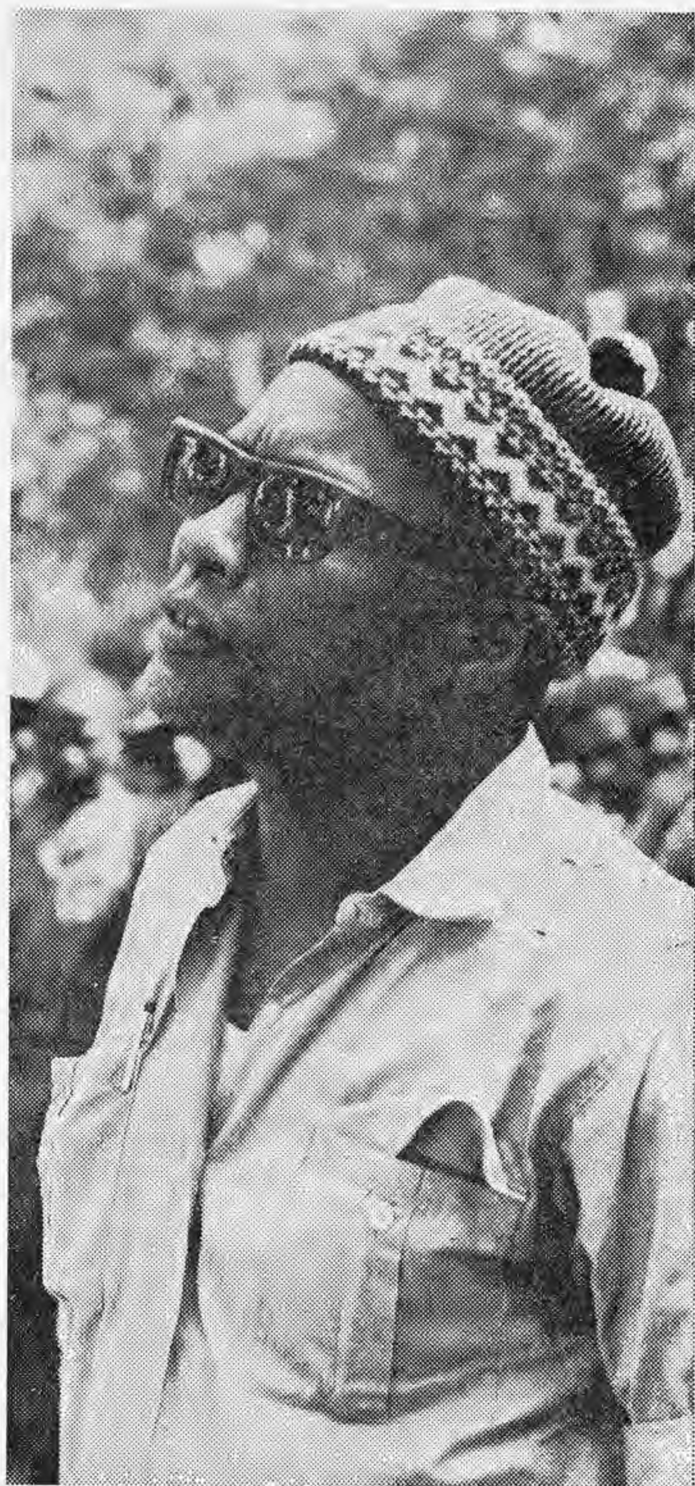
sildi terini. Ceketinin düğmelerini açtı, boyunbağını gevşetti. Rahatladı biraz.

Aklı kendi köyündeydi. Anasını düşünüyordu. Onu ne kadar özlemiş olduğuna ve bunu ilk şimdi duyduğuna şaştı. Kavuşma anını canlandırdı gözlerinin önünde. Kucaklayıp açık bağrına bastıracaktı anasını. Anasının, yüzü, eskiden olduğu gibi, göğsünün kıllarına değince, ne diyeceğini biliyordu : «Ter kokuyorsun.»

O, başka her bir söze kulağını tıkayacak da, «Anam,» diyecekti. «Benim yokluğumda bir kötülüğü dokunan oldu mu sana? Candarma ney bir kötülük etti mi hiç?»

Anası sadece iç çekecekti. Köylü anası iç çekmeyle o kadar çok şey anlatırdı ki bunlar açık açık söylense insanı isyan ettirirdi.

«Anam. Geliyom anam!» dedi kendi kendine. Gözlerinde tomuran iki damla yaş yüzünden akan tere karışıp süzüldü.

KABRAL YAŞIYOR

Türkçesi : **cemile eroğlu**

Amilkar Kabral acı bir şekilde göçüp gideli bir yıl oluyor. Bu ilk yıl dönümünü anmak için, Afrika'dan gelen binlerce şiir arasından seçtiklerimizi yayınlıyoruz.

Afrika 1973 yılının yirmi ocağını 21 ocağına bağlayan geceyi unutmadı. O gece, can çekişen bir sömürgeciliğin aldattığı hainler, **Afrika Yeşil Burun Bağımsızlık Partisi**'nin ilk sorumlusu olan arkadaşımız Amilkar Kabral'ı Konakri'de öldürdüler.

Ne var ki, hainler ihanetlerinden beklediklerini bulamayacaklar; Bissau'dan, Lizbon'dan ve hiç kuşkusuz daha uzaklardan ipleri çekenlere gelince, onlar harcadıklarıyla ve yüz kızartıcı suçlarıyla başbaşa kalacaklar.

Onlar, bir düşünceyi öldürdüklerini sanarak, bir insanı katlettiler.

Onlar, bir hareketi yıkacaklarını sanarak, bir militanı yok ettiler.

Onlar, bir halkın var olduğunu unutarak, bir yöneticiyi ortadan kaldırdılar.

Kabral, öldürüldüğü gece Halk Meclisinin Gine - Bissau'nun egemenliğini ilân eden ve yeni bir bağımsız Afrika devletini açıklayan kararını biliyordu.

24 Eylülde, ormanda yapılan bir toplantıda, bağımsız cumhuriyet ilân edildi, ve devletin yeni organları, işgalcilerin sökülüp atıldığı alanlarda yepyeni bir hayatın inşasına koyuldular.

Kabral bunu biliyordu. «Eğer ben birgün ölsem de,» diyordu bize, «Yarın, karşı konulmaz gelişme içinde değişen bir şey olmayacaktır!»

Onun ölümünden bir yıl sonra, düşman daha da tecrit edilmiştir. Bu gün düşmana indirilen darbeler, daha da amansız, daha da kararlıdır. Gine - Bissau yetmişbeş ülke tarafından tanınmış, Birleşmiş Milletler'e ve Gıda Tarım Teşkilâtına kabul edilmiş, Bloksuzlar Grubu içinde yerini almıştır.

Gerçekten de, Kabral'ın öldürülmesiyle hiçbirşey değişmemiş, ve caniler ettikleriyle kalmışlardır. Tarih, yoluna devam ediyor. Militanların ve bütün devrimci halkların gönlünde ve bilincinde yaşayan Kabral, sömürgeci düşmanın nihai olarak kovulacağı günde saflarımızda yer alacaktır.

Payına düşen toprak, güzel ve iyi işlenmiş, Amilkar
Hiç kaygın olmasın,
Senin dileklerinin aynısı dilekler
Derin sürülmüş topraklarda
Yeşerip boy atacak
Ve bundan böyle
Dört mevsim ürün verecek;
Senin büyük aileni
Dünyanın ezilenlerinin büyük ailesini
Beslemek için

(**Seku Banpura**, Konahri - Gine)

Kabral ölmedi, hayır
O, siyah yüreklerde her zaman yaşayacak
Yeniden kanıtlamak için
Siyah adamın ezilmiş kişiliğini
Bir sel gibi basacak
Afrika'nın yeşil ormanlarını

(**U. B. Diaye**, Dakar, Senegal)

Ortak düşmana karşı
El ele atılın kavgaya,
Balyoz gibi inin beynine
Yok edin düşmanı!
Kurban edin hürriyet mihrabına!
Gine'liler, Yeşil Burunlular
Kenetlenin Kabral'ın eseri etrafında,
Söküp atın işgalcileri omuz omuza!

(**Sabroski David**, Dakar, Senegal)

Abidin Nesimî

OSMANLI DİVAN EDEBİYATI TARİHİ

II

Divan'ın tanımı

Divan edebiyatı, **divan**'a dayanan bir edebiyattır. O halde divan nedir? Divan, bir şairin, yazdığı şiirleri bir araya getirmesi, toplaması demektir. Kısaca, divan, şairin bütün şiirlerinin toplandığı kitaptır, «mecmua-î-eşar»dır. Meselâ, Divan-ı Asaf veya Mecmua-î-eşar-ı Asaf gibi. Divan kelimesi, bu anlamda, Çelebi Mehmed'den önceki dönemde kullanılırdı: Ahmet Yesevî'nin, Kadı Burhanettin'in, Sultan Veled'in, v.s.'nin divanları gibi... Ahmet Yesevî'nin Divanı, içindeki şiirlerin «hikmet» ile dolu oluşundan dolayı Divan-ı Hikmet olarak anılır.

Divan Edebiyatında ise, divan kelimesi, bu niteliğe iki nitelik daha ekler : 1) Şairin bütün şiir türlerinde (yani kaside, gazel, mesnevî, terkib-i bend, terc-i bend, müstezad, murabba, muhammes, müseddes, v.s., ...) şiirler yazmış olması; 2) Şairin, bunları aruzla yazması ve alfabetik olarak bütün kafiyelerde gazel yazmış olması gerekir.

Hemen belirtelim ki, yukarda adı geçen divanlarda bu iki nitelik yoktur. Üstelik Ahmet Yesevî'nin divanında şiirler aruzla değil, hece ile yazılmıştır.

İlk divanı Niyazî yazmıştır. Ancak, Timur istilası döneminde bu divan kaybolmuştur. Bunu Dukakinzade Ahmet Bey'in divanı, Şeyhî'nin divanı izler. Böylece, Divan Edebiyatı, şekil yönünden Şeyhî ile başlarsa da öz bakımdan, teşekkülü daha önceki

döneme rastlar. Divan edebiyatı, pek doğaldır ki, kişinin belli bir istidadı olmasıyla, hem belli bir kültür seviyesine ulaşmış olmasıyla, hem de şiir yazmaya uzun bir zaman ayırabilecek maddî imkâna sahip olmasıyla gerçekleşir.

EDEBİYATIN MİLLÎ VE SINIFÎ KARAKTERİ

Çoğunlukla istidatlı kişiler, maddî imkânlardan yoksun olurlar. Bu itibarla, Divan Edebiyatı, istidatlı kişileri himaye eden bir ortamda gerçekleşir. Genellikle, bu ortam üç şekilde belirir :

1 — Zengin bir kişinin, bir feodal'in himayesinde beliren Divan Edebiyatı (Germiyan, Karaman, İsfendiyar, Cem Sultan Beylerin himayesindeki Divan Edebiyatı)

2 — Belli bir topluluğa dayanarak beliren Divan Edebiyatı (Tekye, Zaviye, Hanigâh... himayesindeki Divan Edebiyatı).

3 — Merkezî feodalin himayesinde beliren Divan Edebiyatı (Saray, Medrese... himayesindeki edebiyat)

Divan Edebiyatı hem kendinden önceki, hem de kendinden sonraki dönemden [1 - DİL, 2 - DEYİŞ, 3 - DÜŞÜNCE, 4 - DUYGU, 5 - İNANÇ, 6 - KAVRAM] bakımından şekil olarak, [1 - DÜNYA GÖRÜŞÜ, 2 - BİLGİ, 3 - VARLIK, 4 - SINIF, 5 - FELSEFE, 6 - SOSYAL PSİKOLOJİ, 7 - SOSYAL ANTROPOLÖJİ...] bakımından öz olarak ayrılır.

Pek doğaldır ki, her edebiyatın şekli millî, özü sınıfî'dir. O halde bir ülkenin millî edebiyatını incelemek, onun edebî şekillerini incelemek demektir. Buna karşılık, bir ülkenin evrensel edebiyatını incelemek, onun sınıfî karakterini saptamaya indirgenir.

Şimdi biz önce, Divan Edebiyatımızın millî karakterini inceleyerek, ondan sonra da onun sınıfî karakterini saptayacağız.

Yukarda bir edebiyatın millî niteliğini 6 noktada toplamıştık. Şimdi bu altı noktayı inceleyeceğiz. Bunu örnekler vererek yapacağız. Edebiyatın sınıfî niteliğini de 7 noktada toplamıştık. Bu yedi noktayı da, Nabi'nin Hayriye'sinden, Vehbi'nin Tuhfı'sından, Fakirî'nin Risale-i Tarifat'ından ve benzerleri eserlerden saptamaya çalışacağız.

Şimdi İBN HALDUN açısından Divan Edebiyatı tarihimizi inceleyen eserlerin irdelemesini yapalım.

Ziya Paşa'ya göre Osmanlı Edebiyatı

Ziya Paşa, HARABAT mukaddimesinde İBN HALDUN açısından, Osmanlı Edebiyatı tarihini özetlemektedir.

Ziya Paşa'nın HARABAT mukaddimesi, benim bildiğim kadarıyla, ilk Osmanlı Edebiyatı tarihidir. Ziya Paşa, burada Osmanlı Edebiyatı'nın ilk önce nereden doğduğunu ve nasıl geliştiğini anlatmakla değil, işaret etmekle yetinmekte ve sonra da onu üç bölüme ayırarak Osmanlı şairlerini kısa cümlelerle tanımlamakta ve ondan sonra esas antolojiye geçmektedir.

Şimdi biz onun Divan Edebiyatımızı nasıl bölüklediğine gelelim. Ziya Paşa'ya göre Divan Edebiyatı şairleri üç bölüğe ayrılabilir : 1 - **Kudema**, 2 - **Avasit**, 3 - **Avahir**. Kudema; eskiler demektir. Ziya Paşa, BAKİ'ye kadar olan Osmanlı şairlerini eskiler olarak tanımlamaktadır. Ziya Paşa'nın kudema dediği şairler dönemine biz, Divan Edebiyatının teşekkül dönemi diyoruz. Avasit, orta dönem demektir. Ziya Paşa, BAKİ (dahil) - NABİ (dahil) bu iki şair arası döneme avasit demektedir. Ziya Paşa'nın avasit dediği şairler dönemine biz, Divan Edebiyatının Kemal dönemi diyoruz. Avahir ise, son dönem demektir. Ziya Paşa'nın avahir dediği şairler dönemine biz, Divan Edebiyatı'nın çöküş dönemi diyoruz.

Aradaki lüzumsuz tanımlamaları bir yana bırakırsak, bizzat HARABAT'tan bu dönemleri izlemek mümkündür. Ziya Paşa, Harabat Mukaddimesinde Osmanlı Edebiyatının kuruluşunu şöyle anlatmaktadır :

Ettim Şuera-i Rum'u tahkik
Asar ü zamanlarıyla tatbik.
Gördüm olmuş halef, selef hep
İran şuera'sına halef hep
Evvel söze başlamış Nevaî
Taklid ile Faresi edayı
Gelmiş Şuera-i Rum pişin
Kılmış o edada vezni tayin
Taklit ile çün lisan bozulmuş
Evzan-ı Aruzu gaybolmuş
Çıktıkça lisan tabiatından
Elbet düşer fesahatından
Parmak ile idi bizde evzan
İşte bu sebebledirki el'an
Türkî'de yok irticale imkân
Türkî'de değil bu hal evvel
Olmuş idi Faresi'de muhtel
Anlar da edip lisanı tecdit

Etmiş Arab'a suhanda taklit
Var ise de fazı fazla noksan
Evzan-ı Araptır onda evzan
Biz onlara nisbeten Cedidiz
Güya ki Araplar'a hafidiz.

. . . .

Asar-ı seleften ettim imlâ
Bir haylı nevadır dilara
Gerçi sözü bunların kabadır
Manaları lik canfezandır.
İmlâlarını bıraktım öyle
Ta denmeye sonra şöyle, böyle
Çün kim bu dili misal-i mader
Oldu Çağatay lisanı masdar
Terk eylemeye hicap ettim.
Andan dahi intihap ettim
Malum ola ta zaman ne olmuş
Ol ne imiş, lisan ne olmuş

. . . .

Göstermek için hata ı sevabı
Her şiveden ettim intihabı

Ziya Paşa'nın açıklamasına göre Anadolu Şairleri (yani Şuera-i Rum), hep İran şairlerini taklit etmişlerdir. Oysa İran şairleri de Arapları taklit etmişlerdir. Pek doğaldır ki, her taklid, aslından bir şeyler yitirir. Bu itibarla, Arap şairlerini Fars şairlerinin, Fars şairlerini de Rum (Anadolu) şairlerinin taklit etmesiyle Rum şairlerinde şiiriyet çok azalmıştır.

Ayrıca Rum şairleri, Fars şairlerini doğrudan doğruya değil, Nevaî aracılığı ile taklit etmişlerdir. Bu taklit döneminden de Nevaî dilini yani Çağatayca'yı kullanmışlardır.

Osmanlı Edebiyatı Antolojisi niteliğinden olan HARABAT'da bu gelişimi izleyerek şiirlere yer verildiği anlatılmaktadır.

Ziya Paşa'nın görüşleri doğrudur fakat eksiktir. Anadolu şairleri niçin Nevaî'yi taklit etmelerine rağmen, ondan ayrılarak yeni bir Anadolu Edebiyatı yaratmışlardır? Bu Anadolu Edebiyatı niçin Karaman veya Germiyan da değil de Osman oğullarında toplanmıştır. Ziya Paşa bu soruları cevaplandırmamaktadır. Şimdi Ziya Paşa'nın Anadolu şairleri tanımına gelelim :

Ahval-ı Şuera-i Rum
Türkî eş'arı erbab-ı tahkik
Üç sınıfta eder bina ü tefrik :
(1-kudema)

Baki'ye gelince nazm-ı güyan
Oldu kudema-i ehl-i irfan
(2-**Avasid**)

Andan Nabi'ye dek evasit
Eş'ar henüz değildi sabit
(3-**Avahir**)

Andan sonra gelir avahir
Bu sınıfta şair oldu nadir

Ziya Paşa, Türk dilindeki Anadolu şairlerinin şiirlerini incelerken bunları üç döneme ayırmaktadır. Ondan sonra da Türk dilinin kurulmasına ve Türk şiirinin gelişmesine değinmekte ve Türk dilinin Çağatayca'dan ayrılmasında Ahmed'e, Necati'ye ve Zati'ye özel bir yer vermektedir. Ziya Paşa'ya göre, Türk dilinin ve Türk şiirinin gelişmesinde, Farsça şiirler yazmış olmasına rağmen Yavuz Selim'in büyük rolü olmuştur. Aynı hizmeti Kanunî de yapmıştır. Ziya Paşa'nın bu değerlendirmesini doğru bulmuyoruz. Kendi değerlendirmemizi daha sonra yapacağız.

Kudema olarak Bakı'ye kadarki zamanı almış, İbn Kemal, Ebussuud efendilere önem vermiş, diğer şairler hakkında da bir kaç mısra ayırmıştır.

Biz burada Türk dilinin ve Divan Edebiyatı'nın kuruluşunu Ziya Paşa gibi görmüyoruz. Türk dili, egemen devletin, yani Selçukluların Farsça'yı resmî dil kabul etmelerine karşılık, Türk beyliklerinin Türkçeyi kullanmaları ve belli bir dönemde Türk Beyliklerinin bireşmesi sonucu meydana gelmiştir.

Şimdi sorun, Anadolu'da muhtelif beylikler varken Osmanlı Türkçesinin nasıl resmî dil haline geldiğini saptamaktadır.

Biz, Anadolu Türkçesinin gelişmesini, Anadolu Türk milletinin ortaya çıkmasını şu şekilde görüyoruz: Türkmen Türkçesi → Göklen (Asterabud) Türkçesi → Azerî Türkçesi → Karapapak Türkçesi → Anadolu Türkçesi ... Ziya Paşa Anadolu Türkçesini Çağatayca'ya bağlamaktadır. Biz bu görüşte değiliz. Ziya Paşa, Anadolu Türkçesinin Çağatayca'dan gelme olduğunu örnekleriyle anlattığını HARABAT'ta şöyle ifade etmektedir :

Çünkim bu dile misal-i mader
Oldu Çağatay lisanı masdar
Terk eylemeğe hicap ettim
Andan dahi intihap ettim
Malûm ola ne zamandır olmuş
Ol ne imiş, lisana ne olmuş

. . . .

Ayrıldı bizimle çünkü eslaf
Varsın bizi de ayırsın ahlaf
Göstermek için hata ve sevabı
Her şiveden ettim intihabı

. . . .

Rindan eytür anda çün mülâkat
Koydum adını anın HARABAT
Mescid desem iytimad olunmaz
Şairler o yerde çok bulunmaz

. . . .

Şairlere mey verir müsafat
Rindanın olur yeri HARABAT

Şimdi, Ziya Paşa'dan Osmanlı Divan Şairlerini izleyelim.

AHVAL-İ EŞ'AR-I TÜRKÎ

Eslafda Ahmet ü Necati
Avare-i dilşikeste-i Zatî
Türkî suhanına temel komuşlar
Gerçi temeli güzel komuşlar

. . . .

Sultan-ı cihan Selim-i evvel
Hakan-ı müeyyed ü mübeccel
Etmiş o şehinşehi muzaffer
Mülk-i suhanı dahi musahhar
Ekser sözü Faresîdir anın
Makbul ü müsellemi cihanın
Yok Rum aranırsa seraser
Ol şivede Faresî demişer
Olmakla şeh-i cihan-ı mana
Divanı durur cihanda hâlâ
Oğlu dahi Padişah-ı İrfan
Sahib-i Kanun-ı Han-ı Süleyman
Görmüş idi terbiyet pederinden
Elbette çıkar güher güherden
Tesis-i bina-i devlet etti
Tanzim-i lisan'a himmet etti.

. . . .

Verdi bu iki şeh-i fazilet
Hem Devlete hem lisana vusat
Himmetleri ile oldu mevcud
Bir İbn-i Kemal misli mefkud

Hem etti Ebussuud'u is'ad
Ol iki şehinşehe melik-i zad
Bu iki hünevver-i yegâne
Pek çok medet ettiler lisana
Evsafta Nef'î suhansaz
Sultan-ı serir-i milk-i icaz
Hemrah olamaz onunla yaran
Şehbaz ile Save olmaz akran

. . . .

Hem Sabri hoşeda-i şair
Nef'î ile oldular muasır
Asarı lâtif lik azdı
Bir berceste kaside yazdı.

. . . .

Ol asırda bir dahi Riyazî
Berg-ı suhanın gül beyazı
Bir şair-i pak nüktedandır
Meydan-ı hünerde pehlivandır.
Nabi dahi söşlemiş kasaid
Amma ki kaulei zevaid
Uymaz ana pek kaide nazme
Tevkiddir en güzel nazma

. . . .

Nabi'ye Münif iken mukallid
Andan ebleg demiş kasaid

. . . .

Nabi'ye bu ihtiradır has
Teslim eder anı ehl-i ihlas
Raşid ile Vecdî, Lem'î, Rami
Ragıp, Asım, Münif ü Sami
Ol mektebe oldular müdavim
Ol hocadan oldular mülazım
Asar-ı Fuzulî-i irakî
Vadi-i gazelde hay ü baki
Yanıktır o aşğın kitabı
Nazımda kokar ciğer kebabı

. . . .

Hem bir dahi eski Nailî'dir
Pakize-i suhan-ı edep-i şair
Elfası selis ve müntehaptır
Mazmunları baris-i taraptır.
Ruhî ile Hamî-i suhansaz
Yek şive ve yek eda, yek avaz

Çün ikisi de Iraktandır
Ehl-i dil ü sahip suhandır
Anlarda veli, güzide eşar
Güya ki çemende nadir-ü zühar

. . . .

Tanzım-ı gazelde bir de Yahya
Bir vadi-ı has kılmış ihya

. . . .

Bu şivede bir de Behayi
Bülbül veş eder suhanserayı
Pek dilkeş ü aşıkane söyler
Tarız eden yabana söyler
Sonra bu yola Nedim gitmiş
Taklid etmiş, ziyade etmiş

. . . .

Sabit dahi şair-i metindir
Oİ tarzda sahip-i zemindir.

. . . .

İzzet uli him Nazîm ü Sami
Bir çivede nazm eden kelamı
Vehbî-i kadem nüktedandır
Asrında reis-i şairandır

. . . .

Hem Köprülü zade merd-i kâmil
Esad Paşay-ı bimnadil

. . . .

Bir de bu sülâleden suhanşa
Abdullah namı hem de paşa
Bu iki hafidi Köprülü'nün
Fahrıdır o dude-i güzinin

. . . .

Asım ile Ragıp oldular hem
Şeyhulislam ve sadrazam

. . . .

Vehbi'ye lügatta yoktur aksan
Tuhfe ile Nuhle iki burhan

Görülüyor ki Ziya Paşa, bu suretle Osmanlı Divan şairlerini sıralamış ve değerlendirmiş bulunmaktadır. Biz bu değerlendirmelerin birçok yerlerine katılmıyoruz. Bunu ilerde açıklayacağız.

Namık Kemal, **Tahrib-i Harabat**'ında Ziya Paşa'nın görüşlerine katılmaz. Namık Kemal'e göre, Türk diline temel koyanlar, Mevlana, Sultanveled, Süleyman Dede, Şahid' ve Müntehabat-ı

Ahmet Nazif'de örnekleri verilen şairlerdir. Biz, Osmanlı Divan Edebiyatının kuruluşu konusundaki Namık Kemal görüşüne de katılmıyoruz.

Ziya Paşa'nın izinde yürüyenlere göre Osmanlı Edebiyatı

Ziya Paşa'nın, daha doğru bir deyimle, **İbn Haldun**'un izinde Osmanlı Edebiyatı larihini inceleyenlerin başlıcaları: Faik Reşad, Şahabettin Süleyman, Abdullah Memduh, Abdurrahman Şeref, İbrahim Necmi... dir.

Bir ara Fuad Köprülü de bu yolu izlemişse de sonraları terk etmiştir.

Ancak, Ziya Paşa'yı izleyenler üçlü bir gelişimi beğenmemişler, kendileerine göre ayrı ayrı bir yol izlemişlerdir. Üçlü bir gelişimi (yani çocukluk, kemal ve ihtiyarlık) genellikle Osmanlı Darülfünunu benimsemiştir.

Şimdi, üçlü gelişme konusunda İsmail Hikmet'in (Müsahabe) sinden bir parçayı verdikten sonra, edebiyat tarihçilerimizin yaptıkları taksimi belirtecekiğ :

«Bir kavmin edebiyatı, hin-i zuhurundan vakt-ı tekemmülüne kadar üç devre-i tabiiyyeye inkisam edebilir: Evvela bir cemaat-ı milliye teşekküle beraber suf ve rakid, bir nevzadın ilk sözleri gibi azade-i hüner bir edebiyata malik olur. Bu edebiyat bir ruh-i bedavetin -takdir caizse- işlenmemiş, cilalanmamış bir fik-i hamın tercümanı, ufk-i ibtidaî-ı ıtlaın tasvir-i tabiisidir ki sulardan, çayırlardan, ormanlardan, koyunlardan, karlardan, güneşten, aşktan, bilhassa aşktan sathı, sade bir surette bahseder. Onda katiyen bir şemme-i hüner ve tefevvük bir şaibe-i taklid ve iktibas bulunmak ihtimali yoktur. Sırf indi ve samimidir. Bu, devre-i tufuliyettir. Türk, Arap, Acem şuera-i evvelini ile Fransız, Alman, İtalyan, **Troubadour**'ları ve bütün edebiyat-ı cihan, bu devre-i evveliyeyi geçirmiştir.

Sonra devre-i ihtilat başlar ki bir kavm, en yakın komşularıyla bilihtilat onların adatından, ahlâkından, zevkine, tabiatıne uyanları aldığı sırada bittabî edebiyatı da bundan müstefid olur. Bizim Arap ve Acem'e, Arapların, Latinlerin Yunanlılara; Fransız ve İtalyanların Latinlere; Rusların Almanlara; Almanların Fransızlara taklid etmeleri hep bu devre-i suniyenin ilcaat-i tabiiyesindendir.

Devre-i salise ise taklid ve iktibasın mümkün mertebe kendisinden müterakki milletlere teşmili ile bedi eder ki, bu devrin hududu, nihayeti yoktur. İşte bizim ve Rusların Fransızlardan ve bütün milletlerin yekdiğerinden istifadesi bu noktadır. Bu üçüncü devre bir kavmin hayat-ı edebiyesince tekâmülüne hadim bir hatve-i mühimmedir ki en ziyade dikkat ve itinaya çeşpandır. Bittabi, şimdi biz bu üçüncü devre dahilinde bulunuyoruz.

Bizim gibi milel-i mütemeddinenin kâffesi layetegayyer ahkâm-ı tarihiyeye tabaiyetle bu edvar-ı hayatiyeyi imrar etmişler ve ihtilat ettikleri milletlerden kurbiyet ve badiyet nisbetile ve sırasile istifade eylemişlerdir.» **Hikmet-(Müsahabe)**

Biz, Osmanlı Divan Edebiyatı tarihini de yukarıki esaslara uyarak üç devre halinde inceleyeceğiz.

Ancak bu incelemeyi yapmadan önce, Ziya Paşa'nın izinde gidenlerin Osmanlı Edebiyatı tarihini nasıl incelediklerini bir özetleyelim.

Osmanlı Edebiyatı Tarihçilerine Göre Osmanlı Edebiyatı Dönemleri

Ziya Paşa'dan sonraki edebiyat tarihçilerimiz, Osmanlı Edebiyatı tarihini şairlerimize göre sıralamışlardır. Belli başlı sıralamalar şöyledir : Tarihçi Abdurrahman Şeref Bey, Osmanlı Edebiyatını altı devir'e ayırır : 1) Fuzulî devri, 2) Nef'î devri, 3) Nabi devri, 4) Nedim devri, 5) Ragıp Paşa devri, 6) Galip devri.

Abdurrahman Şeref Bey, ayrıca kronolojik sıraya göre, bunu dört dönemde toplar: 1) Bidayetten Fatih'e kadar, 2) Fatih'ten Kanunî'ye kadar, 3) Kanunî'den Selim III'e kadar, 4) Selim III'den zamanımıza kadar.

Faik Reşat Bey, Osmanlı edebiyatını (12) şahısta toplar : 1) Âşık Paşa devri, 2) Şeyhî devri, 3) Ahmet Paşa devri, 4) Necati devri, 5) Zatî devri, 6) Bakî devri, 7) Nef'î devri, 8) Nabi devri, 9) Nedim devri, 10) Ragıp Paşa devri, 11) Şeyh Galip devri, 12) Şeyh Galip'ten sonraki dönem (Şinasi devri).

Ayrıca Faik Reşat Bey, bizim benimsediğimiz **kuruluş, yükseliş, çöküş** üçlü gelişme şemasını dörde çıkarır. Buna göre :

1. **Tufuliyet** (bizim kuruluş dediğimiz) dönemi: Âşık Paşa, Şeyhi, Ahmet Paşa, Necati, Zatî dönemlerini kapsar.

2. **Kemal** (bizim yükseliş dediğimiz dönemin bir kısmını kapsayan) dönemi: Baki, Nef'î, Nabi dönemlerini kapsar.

3. **İkbal** (bizim yükseliş dediğimiz dönemin son ve çöküş döneminin son kısmını kapsayan) dönem : Nedim ve Ragıp Paşa dönemleri.

4. **Zeval** dönemi (bizim çöküş dediğimiz dönemin tamamını ve burjuva edebiyatının kuruluş dönemini kapsayan(dönem: Şeyh Galip ve Şinasi Efendi.

Faik Reşat Bey, Devr-i Zeval'den Edebiyat-ı Cedide'ye geçiş olmak üzere bir intikal dönemi düşünür. Bu intikal döneminin şairleri şunlardır : Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Arif Hikmet, Avni, Ratip, Ali Ruhî, Faik, Eşref Paşa, Memduh Paşa, Kâzım Paşa, Celâl Paşa, Osman Şemsî Efendi, Selim Efendi.

Abdullah Memduh Bey ise, Osmanlı Edebiyatını şu dönemleer ayırır: 1) Sinan Paşa devri, 2) Fuzulî devri, 3) Nabi devri, 4) Nef'î devri, 5) Nedim devri, 6) Ragıp Paşa devri, 7) Koca Sekbanbaşı devri, 8) Asım Efendi devri, 9) Şeyh Galip devri.

Abdulhalim Memduh Bey, Şeyh Galip'ten sonraki dönemi Devr-i Teceddüt olarak mütalea eder ve bunun aracılığı ile Edebiyat-ı Cedide'nin teşekkül ettiğini anlatır. Devr-i Tereddüt'ün belli başlı şairleri şunlardır: Akif Paşa, Pertev Paşa, Reşid Paşa, Şinasi Efendi, Kemal Bey, Ziya Paşa, Ekrem Bey, Abdülhak Hamid.

Şahabettin Süleyman Bey ise Osmanlı Edebiyatını dört döneme ayırır :

1. **Birinci devir :** Âşık Paşa, Süleyman Çelebi, Ahmet Paşa, Şeyhî (Hakim Sinan), Avnî (Fatih Mehmed), Sinan Paşa, Necati, Mihrî Hatun, Zatî, Adlî (Beyazıt II), Cem şairleri (Sadi, Cem), Selim II, Bezmî, Muhibbi (Kanunî Süleyman), Fuzulî, Baki, Ruhî, Nefî, Sabr-i Şakir, Koçubey, Yahya, Cevrî, Ragıp Paşa, Haşmet, Fıtnat, Şeyh Galip, Kânî, Esrar Dede, Koca Sekbanbaşı, Sümbülzade Vehbî, Sururî, Enderunî Vasıf, Mütersim Ösım.

2. **İkinci devir :** Akif Paşa, Reşid Paşa, Fuad Paşa, Pertev Paşa, Ziya Paşa, Sadullah Paşa, Şinasi Efendi, Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Recaizade Ekrem.

3. **Edebî Fıkrat devri :** Muallim Naci, Nabizade Nazım, İsmail Safa...
4. **Edebiyat-ı Cedide :** Halit Ziya, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Mehmet Rauf, Faik Ali, Hüseyin Cahid, Süleyman Nesip, İbrahim Cehdi (Süleyman Nazif), Hüseyin Suad. Hüseyin Siyret, Celâl Sahir...

Bundan sonra Osmanlı Edebiyatı tarihi yazarları Fuad Köprülü'nün yolunu izlemişlerdir. Bunlar üzerinde durmağa değmez.

Şimdi Ziya Paşa'dan gelen, fakat geliştirme yerine yabancılaştırılan İBN HALDUN görüşü, bizce şu noksanlıkları taşır :

1. Ele alınan her edebî dönemde, kendinden önceki dönemin tohumları bulunur. Buna göre, her edebî devir, o devrin egemen sosyal psikolojisi ile, dönemin tamamlanmış sosyal psikolojisinin artıklarını ve gelişmekte olan dönemin sosyal psikolojisinin tohumlarını beraberinde taşır. Dönem de, egemen sosyal psikolojiye göre adlandırılır. Bu itibarla, kişileri, edebî dönemlerde yerlerine yerleştirirken onları yaşadıkları takvim yıllarına göre değil, temsil ettikleri sosyal psikolojiye göre değerlendirmek gerekir.

   Dikkat edilirse, yukarda adı geçen birçok Osmanlı Divan şairlerini, Edebiyat tarihçilerimiz, bir kısmı falan, diğer kısmı da filan dönemlere koymuşlar ve muhtelif dönemleri birbirine karıştırmışlardır.

   Bize kalırsa, takvim yıllarına az çok uygun şekilde edebiyat dönemlerimizi ayırırken, o dönemin a) egemen sınıf psikolojisini, b) dönemin tamamlanmış sınıf psikolojisini, c) gelişmekte olan sınıf psikolojisini yansıtanlarını da belirtmek ve egemen sınıf psikolojisini yansıtanları o dönemin temsilcileri kabul etmek gerekir.

2. Sosyal dönemleri alt-dönemlere ayırırken onları a) çocukluk, b) kemal, c) zeval şeklinde üçe ayırarak incelemek gerekir.

   Hemen şunu hatırlatalım ki her hangi bir dönemden önceki dönemae tohumları bulunan görüşü. ele alınan dönemin çocukluk dönemi diye ele almamak gerekir. Mesela, Pertev Paşa'yı, Abdülhak Hamid'i, Sadullah Paşa'yı **Fruhtkapitalismus** **Çağı**'nın sanatkârları değil, **Herrnschaftluch** döneminde burjuva edebiyatının tohumları olarak, keza Süley-

man Nesib'i, Baba Rıfkı'yı sosyalizm çağının çocukluk dönemi sanatkârları değil emperyalizm çağının sosyalist edebiyatının tohumları olarak ele almak gerekir.

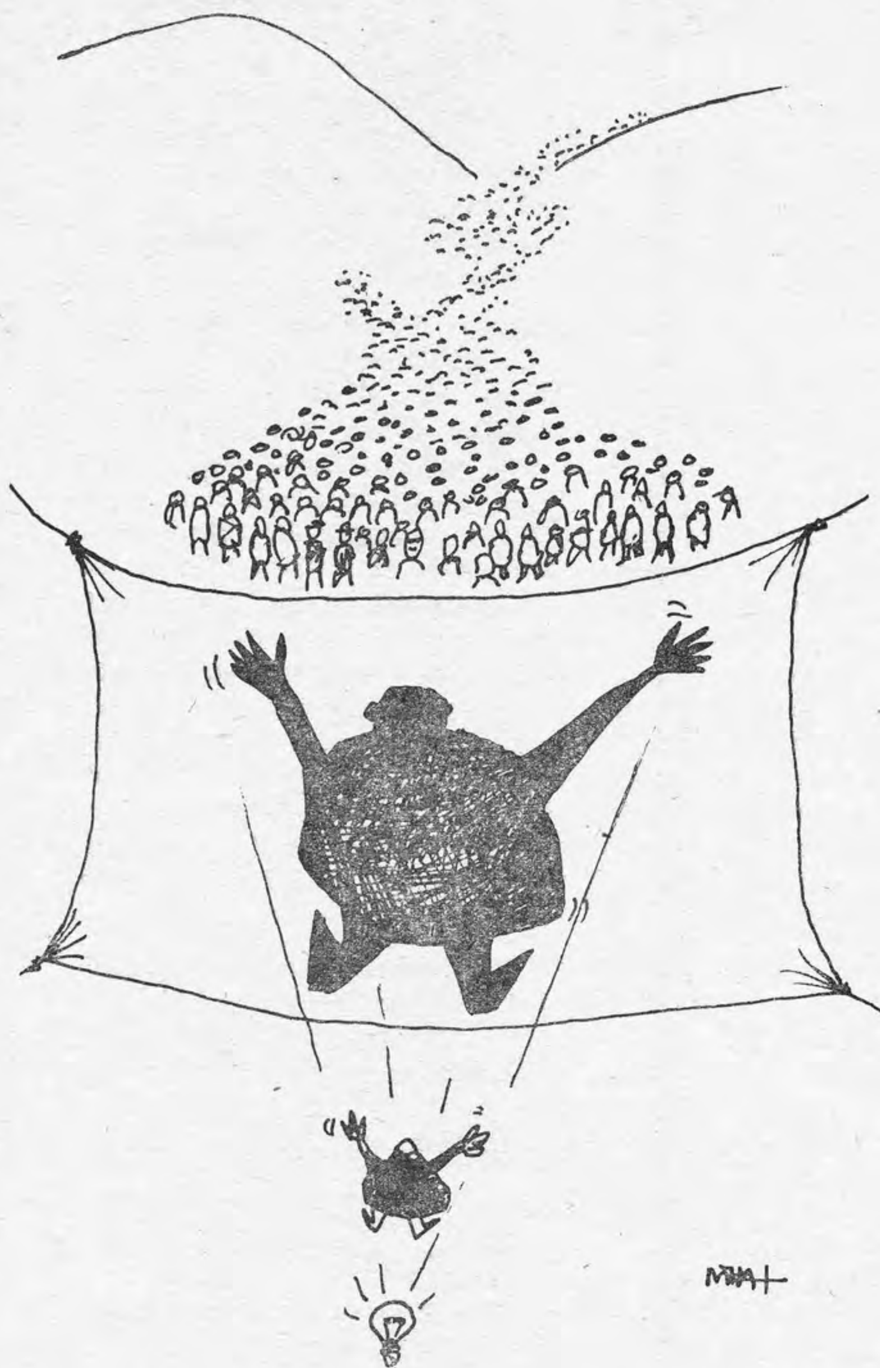
3. Genellikle, edebî dönemleri ekonomik artığın nitel karakterine göre ayırmak ve edebî dönemlerin alt-dönemlerini de nitel olarak, aynı ekonomik artığın nicel ayrıntılarına göre ayırmak gerekir. Bizim burada incelemek istediğimiz edebî döneme tekabül eden sosyal dönemin ekonomik artığı, artık-rant'tır. Batı'da Artık-rant, genellikle, toprak rantı ve ahiret rantı şeklinde belirmiş ve klasik aristokrasi toprağa ve ruhbana göre kurulmuştur.

Osmanlılarda, genellikle artık-rant, toprak rantı değildir. Osmanlılarda, daha doğru bir deyimle, Anadolu Kıtasında, ekonomik artık (artık-rant) toprak rantı olamamıştır. Çünkü Anadolu toprağının verimi buna elverişli değildir. Anadolu kıtasının artık rantı a) Hind-Avrupa transit yolu üzerinde olması, b) kılıca dayanan zengin komşu ülkelerden haraç alması şeklinde olmuştur. Bu itibarla, Batı artık-rant'a dayanan edebî ceryan 1) artık-ranta sahip feodal'e bağlanan edebiyatçılar dönemi, 2) artık-rant'a sahip olan şehire bağlı edebiyatçılar dönemi, 2) artık-rant'a sahip olan kral'a (merkezî feodal'e) bağlanan edebiyatçılar dönemi şeklinde üçlü bir gelişme kaydeder. Anadolu'da pek doğaldır ki, bu süreci aynen göremeyiz. Çünkü burada artık rant, toprak rantı değil, yol rantıdır. Şimdi bu ekonomik artığa, yani artık ranta sahip olan mevzii kişilere, yani münferid fertlere dayanan beylikler edebiyatı vücud bulmuştur. Akkoyunlular, Karamanlar, İsfendiyarlar, ilh., edebiyatı gibi.

Daha sonraları vezirlerin, şehzadelerin etrafında beliren bır edebiyat vücud buldu. Sultan Cem etrafında Cem şairleri, Şehzade Beyazıt II etrafında Amasya şairleri, ilh... gibi. Bu iki dönem de, son tahlilde, mescen dönemidir. Bunu saray etrafında toplanan edebiyat izler (Seyyid-al şuara) makamları belirir. Seyyid-al şuaralara aylık, ödenek bağlanır.

Gelecek yazımızda Osmanlı Edebiyatı'nın kuruluşunu ele alacağız.

(devam edecek)

Mustafa Baykara

SES (*)

Çat!
Çat!
Çat!
Demir merdivenlerde
ökçe sesi,
Taş yalakta
su sesi;
Ses var
hoşuma gider,
Ses var
durur dinlerim,
Ses var
alır başımı giderim;
Örs sesini
Çark sesini
Grev işçisinin
tok sesini
Çok severim.
. . . .
. . . .
Uuuy
Çocuklara selam söyle,
Çocuklara selam
söyle,
Çocuklara
selam
söyle.

(*) Bir kısmını okuduğunuz bu şiir, bundan 5-6 yıl önce, Regis Debray'ın «Devrimde Devrim» isimli kitabının arkasına elyazısıyla yazılmıştı. Kitap, 71 ateşinin hışmına uğradığı için, şimdi kayıplara karıştı. Tabii ki şiirin tamamı ve aslı da yok. Yazar arkadaş ta halen cezaevinde ve 146 dan yargılanıyor.

Şiirin hepsi ezberimde kalmadı, ama hiç olmazsa böyle güzel bir şiirin bu kadarının da olsun unutulup gitmemesi gerek.

mehmet arıcan

Mehmet Arıcan

TEKELLEŞEN KAPİTALİZM : YARGILANIYOR

«... Üretim ilişkilerinin tümü toplumun ekonomik yapısını, gerçek temelini meydana getirirler ve bu temel üstünde kendisine belirli sosyal bilinç şekilleri tekâbül eden bir hukukî ve siyasî üst yapı yükselir. Maddî hayatın üretim tarzı; genellikle sosyal, siyasî ve fikrî hayat sürecini belirler...» MARX.

Howard Fast, «Fırtınadan Sonra» (*) isimli eseriyle, Birleşik Devletler'deki tekelleşme çağının romanını veriyor. Bir yandan bu çağın kişiler üzerindeki sosyo-psikolojik etkilerini yansıtırken, diğer yandan da kapitalizmin özgül yasalarını, ve burjuva demokrasisini yargılıyor. Tekelleşen kapitalizme karşı verilen bireysel ve örgütsel mücadele yöntemini değerlendirip eleştiriyor. Sınıfsal temele dayanan kişisel ve toplumsal tavırların, çelişkilerin ve ilişkilerin analizi yapılırken, bireysel olarak verilen anti-emperyalist, anti-monopolist mücadelelerin açmazları gösteriliyor.

Pete Altgeld isimli roman kahramanının pratiğinde bir ekonomik, siyasal ve kültürel toplumun doğuşu ve gelişimi incelenip, analizi yapılırken; tezlerin ve karşı tezlerin mücadelesi diyalektik tahlil yöntemiyle konup : bireyci mücadele ve örgütlü mücadele inceleniyor, devrimci mücadelenin içinde taşıdığı hastalıklara değiniliyor; bireysel ve toplumsal ruhsal çözümlemelere girilirken, burjuva hukuku ve yönetimi eleştiriliyor; provokasyon ve burjuva hukukuna af sorunlarında açıklık getiriliyor. Giderek, tekelleşen kapitalizmin emperyalist uygulamalarını adım adım yükseltmesi izleniyor; Porto-Riko işgalı, Filipinler'in sömürgeleştirilmesi arkasındaki gerçeklerle ilgili değerlendirmelere giriliyor.

Kitap, şu temel unsurlar üzerine kurulmuş : A - Diyalektik tahlil, B - Kapitalizmin gelişmesi, getirdikleri, psikolojik ve pratik etkileri, yargılanması, C - Kapitalizme karşı mücadele ve sorunları, mücadele nitelikleri.

20. yüzyıl başlarında Amerikan kapitalizminin durumu şu çarpıcı cümlelerle yansıtılıyor: «Pete Altgeld (Chicago'ya) geldiğinde, insanların da domuzların yanı sıra öldüğünü gördü. Domuz neyse insan da oydu. Ve (insanların) birinin değil de ötekinin etini yemeleri yalnız terbiyeleri gereği idi.» Bu cümleler, bizlere, bir uygarlığın temelinde acı, direnç, haksızlık, teslimiyet ve yoksulluk markalı yapı taşlarının yattığını göstermektedir.

Gelişim, insanların birbirlerini yemesiyle sağlanmaktadır. Zayıflar atılıyor, güçlü zayıfı ezerek yükseliyor. (Bkz. Darwin: Doğal Ayıklanma Kuramı). Hayatta kalabilmek, belirli biyolojik koşulları gerektirdiği kadar, sosyal koşulları da gerektiriyor.

Tarihsel gelişim, insanların eylem ve bilincinin ürünüdür. Insan bilincını ve eylemlerini de onun maddî yaşama araç ve ilişkileri temellendirir : «... insan dediğin doymak bilmez, daha iyi yaşamak ister; dünyayı döndüren de insanoğlunun bitmek tükenmek bilmez doymazlığı değil midir?». Fast'da toplumsal dinamizm, yaşama kavgasıdır. Bu kavga, iç dürtüler önderliğinde değil, sosyo-ekonomik çevrenin şekillendirdiği insan beyninin, öznele ve nesnele yansıyan dinamizminden doğar.

Eserde, şirketler, hiç bir hayat garantisi olmayan insanları ölesiye çalıştırıyorlar; ve sonra da kazançlarını ellerinden gezici genelevler ve içki satışlarıyla geri alıyorlar. (Burada, Orhan Kemal'in «Bereketli Topraklar Üzerinde» isimli eserinde Çukurova'ya çalışmaya giden Anadolu köylüsünün yaşama ve çalışma koşullarını gözönüne getirmeli ve artı değere el koymanın evrensel birliğine dikkat edilmelidir.) Çeşitli yöntemlerle parası sızdırılamıyan işçilerin o yaşama koşulları altında hastalanmaması olanak dışı olduğu için, hastalandıklarında gündelikleri hastahane ücreti olarak alınmaktadır. Roman kahramanı Pete Altgeld hastalanmıştır, ama günde üç dolar verip hastahanede yatmak da isteme-

mektedir. Doktorun ona verdiği cevap çok ilginç: «Ama burada ölemezsin, burası şirket malı.»

Kibar burjuvazinin zarif papyonu, işçilerin alınterinin ve ölüsünün kefeninden yapılmaktadır.

Fast, fiziksel uyanmanın aracılığıyla bile düzeni eleştirebiliyor: «— ve kimileri uyumanın tek kurtuluş olduğu korkunç bir hayata açar gözlerini.»

Birleşik Devletler Başkanı'nın ipleri bankerlerin (genel anlamda kapitalistlerin) elindedir. Yasalar, sermaye gücünden vize alınarak yapılır. Kapitalizmde hükümetin kapitalistlere bağlılığını, Fast, Banker John Walsh ile ABD Başkanı Grover'in telefon konuşmasında güzel bir şekilde gösterir :

«— Hay Allah! Kör müsün be adam! Kör müsün! (Walsh-Banker)

«— Pekâlâ ne yapmamı önerirsin? (Grover - ABD Başkanı)

«— Bir şeyler yaz, bir şeyler yap, kanun çıkar, partiyi toplantıya çağır.

«— Bu, işleri daha da kızıştırır.

«— Böyle susmakla, değil kızıştırmak, alevlendiriyorsun herifleri.»

İşte, hür ve demokrat Amerika'da sahne gerisi!

19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın başlarıdır. Gelişmekte olan tekelci kapitalizm, seçim sonuçlarını, dış politikayı belirler duruma gelmiştir. Seçimlerde, sermaye ve sermaye yanlısı yayınlar başroldedir. Bankalar, oyları istedikleri yönde kanalize edebilmek için, halktan alacaklarını hemen isteyerek, oy satın alarak, yani ekonomik gücü siyasî güç için kullanarak siyasî mekanizmada söz ve karar sahibi olmuşlardır. Örneğin, Mc Kinleyl'i başkan seçmeleri halinde, borçluların borçlarını ödeme süresi uzatılacaktır. Kapitalizm, kanser uru gibi ekonomik ve siyasal bünyenin her hücresini sarmak aşamasına gelmiştir. «Serbest basınımız... yalancı, alçak ellerde... kutsal papazlar her gün kiliselerde insanların beynini yıkamakla meşgul... silahlar, fabrikalar, okullar kiliseler kimin elinde ondan haber ver sen.»

Seçimlerin sınıfsal temeli şöyle konur: «Bu adamlar (tekelleşen burjuvazi) düzünelerle sanayi imparatorluğunun başına geçmişler, dünyada görülmemiş krallar gibi hüküm sü-

rüyorlardı. Tahtlarını korumak uğruna, her yıl kasım ayının ilk pazartesinden sonra gelen salısında (seçim günü) ibadet yapmak üzere bir araya geliyorlardı.»

Burjuva demokrasisi ve seçim sistemi eleştirilirken; verilecek oyların gerçeği tam olarak belirliyemiyeceğini, ABD tipi demokrasinin aslında bir oyun olduğunu, «Çocukları açlıktan ölüyorsa, oyunu satar mı satar arkadaş, bunu bilir, bunu söylerim» cümleleriyle veriyor Howard Fast.

Burjuva partileri değerlendirilir: «İki bezelye tanesi kadar birbirine benzeyen iki parti, birbirinden farklıymış gibi gösterildi halka... serfliklerine, zincirlerine oy verdirdiler halka. Açlığa, sefalete, kedere oy verdirdiler.»

Kişiler satılır, satın alınır; ve «Oyun, hep aynı oyundur, yalnız fiatlar ve bedellerdir değişen.»

Kapitalist sistemde af, objektif koşullardan ayrı düşünülemez, suç sistemden soyutlanamaz: «Katilleri yaratan toplum bu toplumdur... Bir kadın orospu oluyor; çünkü bu açlıktan ölmekten daha iyidir... Bir adam hırsız oluyor, çünkü sizin sisteminiz o kişiyi... yaşama haklarından yoksun kılıyor... siz bunları affedebilirsiniz, ama bu düzen ve sistemi kimse affetmeyecektir.»

Bir işçi mitinginde, bir provakasyon sonucu bir kaç polis ölür ve yaralanır. (Ki, burjuvazinin ve onun polisinin provakasyon hareketleri, dünya üzerinde burjuva-proletarya çelişkisi ana çelişki hale geldiğinden beri sürmektedir; ve bu çelişki çözümlenemediği sürece de sürecektir. Devrimci ve işçi kıyımları, bu düzenin doğal bir ürünü olacaktır.) Bu nedenle, dört işçi asılır, diğerleri de mahkûm edilir. Zaman gelir, mahkûmların serbest bırakılması sorunu doğar; bu sorun nasıl çözümlenecektir:

A - Ya af edileceklerdir; ki, bu durumda, geçmiş kurcalanmayacağından, burjuva yargı organlarının haksızlığı ortaya çıkmayacaktır. Burjuvazi bu sonuca razıdır. B - Affı kulak ardı etmek. Böyle bir durumda ise işçi oyları kaybedilecektir. C - Sorunun bir adli hata olduğunu kabul edip, mahkûmları salıvermek.

Burjuvazi, affı kendi çıkarları için kullanmak isteyecektir; bunu başarmak, bir noktaya kadar elindedir. Çünkü, hu-

kuk burjuva hukuku, yargıç düzenin yargıcıdır. «Birisini yargıç yaptığımız vakit, onun kanun ve düzeni savunmasını bekliyoruz. Onu yargıçlıktan aldığımız vakit, bu iki şeyi savunmadığı için alıyoruz.»

Af mı, yoksa haksızlığın teslim edilip «suçluları» serbest bırakmak mı? Vali Pete Altgeld soruna şöyle giriyor : «Onları affetmek suçlu olduklarını kabul etmek demektir. Onları affetmekle Parsons ve Spies'i öldüren adamlar temize çıkmış olur.»

Fast, affın sosyo-politik yönden değerlendirmesini yapıp, sosyal ve psikolojik yanlarını okura gösteriyor. Bizleri, tutsaklığa imkân sağlayanların, kendilerini de zincire vurdukları yargısına ulaştırıyor.

Bir taraf fiziksel olarak «yok olur», ya da tutsak olurken, diğer taraf ta bu işlemin psikolojik baskısına ömür boyu bağlı kalır. Fast, bu konuda, böylece, diyalektik etki-tepki yasasına ulaşıyor.

Af sorunu, egemen sınıfların kısa ve uzun vadeli çıkarları açısından incelenip değerlendiriliyor.

İşçinin dünya görüşü, hukuk ve devlet anlayışıyla, «sığır kralının» yani kapitalistin dünya görüşü karşılaştırılır. Okura, devlet-hukuk kavramlarında karşılaştırma yapabilme olanağı sağlanır. Kapitalizmin temsilcilerinin ağzından verilen adalet anlayışıyla, işçi sınıfının adalet anlayışı sergilenirken; iki dünya görüşünün uzlaşmazlığı gösterilir. Engel, «Hakları yalnız imtiyazlı sınıflara göre ayarlayan ve işçilere hiç bir hak tanımayan hükümetlere kim saygı duyabilir» derken, bu antagonizmaya parmak basar.

Eserde «Kanun başkaydı, adalet başka» denir. Yasal uygulamalar düzenli olmuş olsa bile adaletin sağlanamayacağı anlatılmak istenir. Çünkü, adalet izafi bir şeydir, yasa somuttur. Adalet, sınıfların yasalarına göre bir anlam kazanır.

Burjuva bireyin edilgen iç dünyası ,aciz insan sevgisi okura yansıtılır. Diğer yandan da işçi sınıfı unsurlarının psikolojik dünyaları verilir; Burjuvada insan sevgisi, onu ruhsal yönden tatmin eden, cinayetlerini unutturan bir duygu ve

eylemdir. Mesela, Banker Dreyer'in tutsak devrimci işçilerin kurtuluşu için imza toplaması, sınıfının yaptığı kötülükleri beyninde hissetmesindendir; eylemi, aslında kendi soygunculuğunu kendisinden gizlemek içindir. Ama, işçi sınıfı devrimcisinin sevgisi nasıl olur, Parsons'un mektubundan izliyelim: «sevdiklerimiz için yaşamakla gösteririz sevgimizi, ve gerektiğinde sevdiklerimiz için ölmekle de gösteririz sevgimizi.»

Örgütlü bir güce karşı, bireysel direnmenin eleştirisi, Pete Altgeld'in kişiliği ve eyleminde yapılır. Siyasî iktidar, ekonomik yapıyla uyumlu hale getirilmedikçe, ve bu işlem örgütlü ve disiplinli bir kadro öncülüğünde yapılmadıkça, girişilen eylemler sonuçsuz kalmağa mahkûmdur. Mücadele, somuta indirgenip belirli bir hedefe yöneltilmedikçe, girişimler yetersiz kalacaklardır. Ama, yine de, bu koşullar Altgeld'in şu sözüne katılmamazlık etmemizi gerektirmez: «Yalnız bir kişi duyacaksa bile çıkarmalıyız sesimizi.»

Altgeld, acıların ve ezilmişliklerin çemberinden geçerek yükseliyor. Bireysel çabalarının öncülüğünde yükselen Altgeld mücadelesini de bireysel olarak yaptığı, sınıfsal temele dayalı ve örgütlü bir şekilde yapamadığı için yenilmiştir. Ona, kariyer sağlayan bireysel yetenekleri, çok yönlü bir mücadele yeterli gelememiştir. Altgeld, «kazanamayız... bu işin ta başında yenilmiştik, ama bilmedik. Çünkü neye karşı savaşacağımızı ve nasıl savaşacağımızı bilmiyorduk.» demek zorunda kalmıştır.

Örgüt, ilk adımdır; ama örgüt ve eylem birbirlerini tamamlar. Örgütsüz eylem ise kargaşalıktır. Schilling şöyle diyor: «Neyin peşinde olduğumuzu biliyorduk; bütün ülkede örgütlenmiştik, kargaşalığın ne yararı olacaktı bize.» Ama, güncel olaylar karşısında da tavrımız belli olmalıdır: «Herkesin yeri belli olacak. Hepimiz aynı safta değiliz.»

Gerçek, insanda somutlaşır; ve insan eylemiyle bir güç haline gelebilir. Fast, Schilling'e şöyle söyletiyor bu konuda: «... gerçek, güç değilmiş. Güç insanlardaymış.»

Fast, Fırtınadan Sonra'da yazar ve yazarlık konularına da değiniyor: «... seven, öfkelenen, acı çeken ve bazen de

hayal kuran halkı vermesini beklerim ben yazardan; süslü çerçeveler içine kopuk elişi kâğıdı gibi yapıştırılmış yazılar istemiyorum. İnsan eti, derisi, kemiği görmek istiyorum okurken...»

Son söz: Bir kişinin pratiğinde, toplumsal diyalektiğin romanlaştırılıp, bir düzenin yargılamasıdır «Fırtınadan Sonra».

(*) **Fırtınadan Sonra.** Oda Yayınları. Çev. Şemsa İlkin

Mahmut Derviş çevirenler : şemsa ilkin - süreyya berfe

FİLİSTİNLİ SEVGİLİM

Seni dün limanda gördüm,
gidiyordun,
ne bir insan vardı üzerinde,
ne de cephede,
bir yetim gibi koştum sana doğru.

Seni çalılık tepelerde gördüm.
Koyunsuz bir çoban,
kırda şaşkın koşuyordu.

Sen, benim bahçemdin,
şimdi, kendi evimde
bir yabancıyım ben.

Seni mağaranın ağzında gördüm,
yetiminin giysilerini asarken.

Seni sokaklarda dalgın dolaşır gördüm.
Yetimliğin, yoksulluğun türkülerinde
gördüm seni.

Her gören Filistinli der sana,
adın, rüyan, sesin Filistinli
doğuştan Filistinlisin
ölüşten Filistinli
çocukluk anılarımda Filistinlisin

Beni gözünün önünden ayırma.
Rengimi geri ver bana
yüreğimin ışığını,
ekmeğimin tuzunu
varanımın tadını
geri ver.

Adil Gülvahaboğlu

NÂZIM'IN YURTSEVERLİĞİ

Yurdumu seviyorum, demekle yurtseverlik olmaz. Yağlı yağlı büyük büyük söylevlerle de olmaz. Ah vah etmekle, yakınmakla, törenle, yasla ... da olacak iş değildir yurtseverlik. Geçmişle övünüp durmakla kendimizi kandırırız ancak. Bu gelenek, somut evrenden koparır kişiyi. Toplumu yozlaştırır, hayalperest yapar. Mitolojiyi canlandıran süslü püslü resimlerle de gülünç duruma düşeriz ancak. Ulusumuz, ülkemizin sorunları böylesi masallarla çözümlenemez. Anlaşılamaz bile. Neyin ne olduğunu, ne işe yarayacağını anlayamayız. Giderek boşlukta kalırız. Yaşantımızla uygarlık arasında büyük bir uçurum oluşur.

Kimi kişilerin, şair ve yazarların, tarihçilerin yurtseverliği imgeye, kimininki de gerçeğe dayanır. Çağın, insanlığın gidişine uyar. Sorunları anlar, bilir. Çözüm yollarını araştırır. Yayalci yurtseverlerin düşünceleri ise geçmişin kör kuyusundan çıkamadığı için ülkeye, yurda, evrene bir çözüm getiremez. Dolanıp durur aynı yerde. Boş olduğu halde kendini çok güçlü görür hayalciler. Bu nedenle ona buna saldırırlar. Irkçılık taslarlar. Durmadan geçmişi sömürürler.

Çağımızda yurtseverlik, uğrunda körü körüne ölünen bir değer değil, yaşanan, soyguna, sömürüye, çıkarcılığa, emperyalizme, kapitalizme, faşizme... karşı koyan canlı, somut birerdemdir. Görünür, yaşanır. Yurtseverlik o denli somutlaşmıştır ki, artık «yurdu sevmenin bin bir türlü yolu vardır» diyemeyiz. O zaman, kapitalistler de, emperyalistler de, sessiz soyguncular da, çiftlik, han hamam, arsa, apartman...

ağaları da yerine göre yurtsever geçinirler. Yurdu sevmenin çağımızda tek yolu vardır: İç ve dış sömürüye karşı çıkmak. Ulusun, halkın yararını korumak, bunun için savaşmak. İşsizliği yok etmek, ülkeyi sanayileştirmek... tüm yurttaşları mutlu, güvenli kılmak. Emeği kutsal bir değer olarak toplama mal etmek.

Nâzım, bu anlamda bir yurtseverdi. Üünkü onun da ülkesi, halkı vardı. Yetiştiği, sorunlarını gördüğü, acılarını çektiği, mahpushanelerinde yattığı bir ülkesi... Nâzım, her bakımdan yurduna bağlı kalmıştır. Onun yüceliğine inanmıştır. Ona ve onun değerlerine bilim, emek ve insanlık açısından bağlı kalmıştır. Ona «hain» diyenlere karşılık olarak yazdığı bu dizeler gerçek yurtseverlerle sahteleri yeteri denli ayırmaktadır. Kimin satılmış kibin kahraman olduğu açıkça anlaşılmaktadır bu dizelerde. Okuyalım :

«Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ.»
Bir Ankara gazetesinde çıktı bunlar, üç sütun üstüne,

....

ben yurt hainiyim, ben vatan hainiyim,
Vatan çiftliklerinizse,
kasalarınızın ve çek defterlerinizin içindekilerse vatan,
vatan şose boylarında gebermekse açlıktan,
vatan soğukta it gibi titremek ve sıtmadan kıvranmaksa
yazın, fabrikalarınızda al kanımızı içmekse vatan,
vatan, tırnaklarıysa ağalarınızın,
vatan mızraklı ilmühlse, vatan, polis cobuysa,
ödeneklerinizse, maaşlarınızsa vatan,

....

vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığınızdan,
ben vatan hainiyim. (1)

Nâzım'ın bu şiiri kimlerin «hain» kimlerin yurtsever olduğunu açıkça ifade ediyor. Tarihle övünmek, büyük ulus sözünün gölgesine sığınmak, kimseyi kurtarmaz. Yurtsever yapmaz. Çağımızda ayağımızı yere basmak zorundayız. Kendi çıkarından başka bir şey düşünmeyenler asla yurtsever olamazlar. Nâzım, kendi çıkarının kölesi olmamış, böyle bir aşağılığı reddetmiş bir şairdir. Yaşantısı, kişiliğinin tanıtılmasında en büyük kanıttır. Onun Kurtuluş Savaşı Destanı, Türk halkının yarattığı kahramanlığın ölümsüz anıtıdır. Kurtuluş Savaşı'mız adına dikilen anıtlardan hemen hiç biri, Nâzım'ın Kurtuluş Savaşı Destanı'nın yüceliğinde değildir. Bağımsızlık savaşımızı canlandıran bu eser, savaşı kazanan gerçek

kahramanları ele alır. Savaşta kırılıp ta barışta bir karış toprak bulamayanları anlatır, bu bakımdan ölümsüzleşir. Onu okumak, hatta yer yer ezberlemek, Bağımsızlı Savaşı'mızı yaşamak demektir. Çocuklarımıza bağımsızlık, yurt, ulus, halk sevgisi aşılamada kullanılacak güçlü bir kaynaktır. Destanın bir yerinde şair şunları söyler :

Dört nala gelip uzak Asya'dan
Ak denize bir kısrak başı gibi
Uzanan bu memleket bizim
Dilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
Ve ipek bir halıya benzeyen toprak
Bu cehennem bu cennet bizim.
Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,
Yok edin insanın insana kulluğunu,
Bu davet bizim...
Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
Ve bir orman gibi kardeşçesine,
Bu hasret bizim...

Nâzım'ın yurtseverliğini tanıtmak için şiirlerini baştan sona okumanın gereği yoktur. Hangi şiirine bakarsanız bakın, bu yurdun insanlarını, tarihini, kültürünü, coğrafyasını giderek işçi ve köylülerini bulursunuz. Bilimsel bir yöntem kullandığı için de tüm bunlar evrensel içerik kazanır. Kurtuluş Savaşı Destanı'nda geçen bu şiir, yurtseverliğin simgesidir de. Yurt için, ulus için böyle dizeleri Türk şiir tarihi yazmış değildi Nâzım'a dek. O şair ki, «kapansın el kapıları, bir daha açılmasın» demiş ve bunun savaşını vermiştir. «Orman gibi kardeşçe yaşamayı» önermiştir. Şu kapı kapansın da bir başka kapı açılsın, sömürgenin, mütegallibenin saltanatı sürüp gitsin, dememiştir. Özgür yaşamayı amaçlamıştır. Hem dış, hem iç bağımsızlığı koymuştur Destanına. El olan, yurdu, insanlarımızı sömüren herkese kapıları kapatmıştır. Sözcüklerle haritasını çizdiği bu yurdun; gerçek sahiplerini vermiştir. Tutsaklığını, satılmışlığını, uyduluğunu... değil.

Nâzım'ın yurtseverliği mitolojiye, imgeye, büyük büyük içi boş söylevlere, geçerli olmayan değerlere, doğa ötesi...ne dayanmaz, demiştik. Nâzım'ın yurtseverliği gerçeğe, bilimin kılavuzluğuna, yurdun bağımsızlığını yaratan, onu işleyenlerin emeğine dayanır. Şair bu alanda ayağını yere basmayı bilmiştir. Ödün vermez. Bunda da uyguladığı sağlam yöntemin payı vardır. Boş inançlara, avuntulara yanaşmaz. Çık-

maz, zavallı yollara sapmaz. Bunu tüm evren bilir, ama gerçek karşısında rahatsız olan bizim efsaneciler, sermayeciler... bilmez. Bilmek istemez, ya da. Onun imgeye değil, gerçeğe dayandığını Kurtuluş Savaşı Destanı'nda geçen şu dizelerden de anlayabiliriz:

Bizim İstiklâl Marşımızda aksayan bir taraf var
bilmem ki nasıl anlatsam,
Âkif inanmış adam,
Fakat onun, ben,
İnandıklarının hepsine inanmıyorum
Meselâ, bakın :
Gelecektir sana vadettiği günler hakkın,
Hayır,
O günler için
Gökten âyet inmedi bize,
Onu biz, kendimiz
vadettik kendimize. (2)

İşte halkımızın yaratıcılığına ışık tutan bir anıt. Bağımsızlığı özgürlüğü yaratanlar. Tanrı, eğer varsa hiç kimseye tutsaklık vâdetmez. Bağımsızlığı, özgürlüğü getiren de o değildir. Her ulus, kendi kazanır bunu. Emperyalizme, kapitalizme karşı koymasını bilmeyen uluslara bağımsızlık «âyeti» indiği görülmemiştir. Bağımsızlığımızı âyetlerle değil, canımızı dişimize takarak kazandık. Emeğimizle, enerjimizle gerçekleştirdik Kurtuluş Savaşı'nı. Doğa ötesinden gelen (!) seslerle değil. Nazım böyle bir yargıyı kesip atmıştır. Hayalcilikle yurtseverlik bir arada yaşamaz.

Eğer yurtseverlik, yurdu, ulusu, halkı, emekçileri yazmaksa Nâzım, bunu yeteri denli yapmıştır. Diri, gerçek bir biçimde vermiştir. Eğer yurtseverlik, çıkarcıların çıkarını, sömürüsünü, emperyalizmi ... yazmaksa, övmekse, asla yurtseverlik, aynı zamanda bir yöntem sorunudur: Yurdun tüm insanlarını mutlu edecek olan emeğin kutsallığına inanmak, bunun için çalışmak, çabalamak...

Nâzım'ın hararetli bir yurtsever olduğunu birçok şiirlerinde görürüz. Yaşamı da buna örnektir. Şu dizelerdeki sıcaklığa bakalım :

Memleketimi seviyorum :
Çınarlarında kolan vurdum, hapishanelerinde yattım.
Hiçbir şey gideremez iç sıkıntımı
Memleketimin şarkıları ve tütünü gibi...

Sen esirliğim ve hürriyetimsin
Çıplak bir yaz gecesi gibi yanan etimsin.
Sen memleketimsin...

Çok hasta çok muhacir şair için bile
Bütün bu lâflardan uzak
Bir bahtiyarlık yaşamak
... Ama kendi evin kardeş evinde bile unutulmuyor.
Şu gurbetlik zor zanaat zor... (3)

Nâzım, 1938'den 1950'ye dek hapistir. Cezanın toplamı 28 yıldır. Genel af nedeniyle çıkmıştır. Buna rağmen, yurt sevgisini işleyen çelik dizeler, destanlar yaratmıştır. O bunların yurttan, çok sevdiği Türk köylüsünden gelmediğini, gelemeyeceğini biliyordu. Baskının, zulmün kaynağı, egemen çevreleri korumak için yapılmış olan faşist kanunlardı. Bunca hapis, ıstırap yetmiyormuş gibi araya 1cellat» da sokmuşlar Nâzım'ı öldürtmek için. Hiç kimse dayanamaz buna. Körü körüne ölüme gitmez. Şu dizeleri okurken ürperiyor insan :

Bir yandan cellâtlar girdi araya,
Bir yandan oyun oynadı benimle
bu mel'un felek
Kısmet olmayacak, Mehmedim, oğlum
Seni bir daha görmek. (4)

İşte böylesi zorunluluklar, onun yurt dışına gitmesine neden olmuştur. Gününü gün eden, şair olmak için şiir yazanlardan olmadığından yaşamının genel çizgisi, yurt dışına gitme zorunda bırakmşıtır. Nâzım'a «hain» diyenler, güneşe bakmasını bilmeyenlerdir. Hain, inandığından dönen, arkadaşlarını yarı yolda bırakana derler. Nâzım'da bunu görmek olanaksızdır. Yurdumuz için hiçbir şey yapmamış, ancak ve ancak bol bol yalan söylemiş olan politikacılar bilmeliler ki, yurdu, halkı sevmek, palavra ile olmaz. Nâzım'ın yurtseverliği böylelerini boğabilecek güçtedir. O kuru söz etmiyordu. Kimin için yazdığını iyi biliyordu :

Ben
ne köyrü altında yatan,
ne de atlas yakalı sarhoş sofralarında
saz çalıp Arabistan fıstığı satanların şairiyim;
topraktan, ateşten ve demirden hayatı yaratanların
şairiyim
ben. (5)

Nâzım'ın düşüncelerini kabul edip etmemekte elbet herkes özgürdür. Ancak bir büyük şairi değerlendirirken nesnel olmak zorundayız. Bir sanatçının fikirlerini kabullenmek başkadır. Eleştirip yerli yerine koymak başka. Eğer bunu yapmıyorsak, takdir etme duygusunu kazanamamış sayılırız. Bu nedenle Nâzım'a «hain» diyebilmek için satılmış olmak gerekir. Emperyalizme, kapitalizme, faşizme, çıkarcılığa... o zaten yazımızın baş tarafına aldığımız şiirde bunları açıklığa kavuşturuyor. Halkını, yurdunu, barışı, emeği, adaleti, eşitliği, bağımsızlık ve özgürlüğü, insanlığı seven herkes bu gerçeği görmemezlikten gelemez.

yoldaşlar
Ölürsem kurtuluştan önce yani,
Alıp götürün
Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni.
Hasan Bey'in vurduğu ırgat Osman yatsın bir yanımda
Ve çavdarın dibinde toprağa çocuklayıp
Kırkı çıkmadan ölen şehit Ayşe öbür yanımda. (6)

O, sapına dek halkının, Türk köylüsünün ve işçi sınıfının şairi olmuştur. Sindirip işlemiştir bunu. İstediği de han, hamam, tören, gösteris, tantana... değil, emekçi halkının yanına gömülmektir. Vasiyeti bu olmuştur. Yaşamı ile şiiri çelişmemiştir. Özdenliğin, yurt, halkseverliğin kahramanıdır o. Buna dayanamayanlar, ya onu geçsinler, halkı, yani çalışanları daha iyi yazsınlar, ya da güçleri varsa onu geriletsinler. Bu ikincisine olanak göremiyoruz. Çünkü güneş balçıkla sıvanmaz. Masal ve efsane evreninde birşeyler geveleyenler de, yurtseverliği onun şiirlerinden öğrensinler. Yurtseverlik, çıkarcılık, sömürücülük demek değildir. Sermayeseverlikle yurtseverlik, karşıt kavramlardır. Birini seven, ötekini sevemez. Seviyorum derse yalan olur.

---

(1) **Nâzım**, s. 376, A. Aydemir.
(2) **Kuvayi Milliye**, s. 110, Bilgi Y. 1968.
(3) **Nâzım**, Seçmeler, s. 284, Ararat Y.
(4) **Mavi Gözlü Dev**, s. 330, Z. Sertel, Ant Y.
(6) **Hatırladıklarım**, Z. Sertel.

ÜÇ TENCERE

İstanbul'un meşhur Kapalı Çarşısı Şark Kahvesinde bir kaç arkadaş oturmuş sohbet ediyorduk.

Etrafta kimisi kızın boynuna, kimisi erkeğin beline sarılmış acayip kılıklı kızlı erkekli Hipiler dolaşıyordu. Gülüşerek bunlara iyice dalmıştık ki bir arkadaşımızın gözlerini bir yere diktiğini ve sessiz dalgın bakışlarla baktığını fark ettim.

Omuzundan hafifçe dokunarak ne oldu, nereye bakıyorsun diye seslenince, dalgınlığını belli edecek kadar sarsıldı ve başını bize çevirerek yok birşey yok. Şöyle dalmışım dedi. Yüzüne baktım gözleri yaşla dolmuştu. Baktığı yöne baktım. İleri uzanan bir sokak ve hemen sokak başında bir dükkânın eşiğinde bir adam. Önünde bir torba ve elinde bir tencereden başka dikkati çekecek bir şey göremedim.

Haydi kahven soğuyor. İç de seni sarsan ne ise bize de anlat da için ferahlasın, dedim.

İçini çekerek elini kahveye uzatıp aldı. Bir iki yudum çektikten sonra başını çevirerek şu tencere satan adamı görüyor musunuz? İşte bu sahne hayatımın acı bir sahnesidir.

Hele biraz sabredin. Adam tencereyi torbasına koyuyor. Gidiyor. Satamadı. Bakın gitti. Arkasında can kurtaran takipçisi de yok dedi. Sonra kendi kendine konuşur gibi daha yavaş bir sesle. Evet hem can alıcı hem de can kurtarıcısı yok, gitti zavallı. Kimbilir ne kadar dardadır. Belki de evinde çoluk çocuk aç.

Hepimiz hayretle yüzüne bakıyor ve söylediklerinden bir anlam çıkarmaya çalışıyorduk.

Arkadaşımız oldukça yaşlı sosyal mücadele mücahitlerinden idi. Emekçi hakları mücadelelerinde bir hayli hırpalanmış, sözü doğru, inandığından şaşmız mert ve cesur bir adamdı.

Bir tencere satıcısının onu bu kadar yaralayabileceğine akıl erdirememiştik.

Sessizliği bozarak, kardeş, belki acı bir hatıradır amma bu tencere satışı işi hepimize dokundu. Ne olur, şunu anlat diye hepimiz zorladık.

Başını, yine tencere satıcısının gittiği yöne çevirerek bir hayli baktıktan sonra bize çevirdi ve yine içini çekerek anlatayım dostlar dedi, ve ekledi: Bu benim hayatımın bir parçasıdır ama sizi kıramam anlatayım.

Bu gördüğünüz tencere satışı, yıllar önceki bir olayın tekrarıdır. Ancak bir eksiği var. Bunun can alıcısı ve can kurtarıcısı yok, dedi ve anlatmaya başladı.

Yıllarca önce, genç, dinç ve kafası iyi çalışır bir sanatkâr idim. Uyanık, iyi sanatkâr bir de eşim vardı. O devirme memleketimizde kadın henüz çarşaftan kurtulmakta. Sosyal problemleri geri. Henüz kültürel ve sosyal durumu geriliğin etkisinde. Sanayileşmemiş bir memlekette ve sınıf şuuru gelişmemiş bir ortamda yaşıyorduk.

Bugün dahi bir arpa boyu yol almışız ya, neyse. O zamanlarda bugünkü iş kanunu, sendikalar, Sosyal Sigortalar Kurumu diye bir şey yoktu. Sendikalist veya Sosyalist kelimelerini söylemek dahi Devletin düzenini bozmak, devleti devirmeye teşebbüs etmekle bir tutulurdu. İşçinin on iki saat çalıştırılması, iş kazaları ve sosyal güvenlik konularında ağzını açamayacağın bir devirdi. 4 yıl hapis, 4 yıl sürgün ve 4 yıl da amme hizmetlerinden men cezası aldık. Karım da aynı ceza giymişti.

İşte o devirde bizim işçiyi koruma, yol gösterme kabadayılığımız tutmuş ve bir Sendika kurmaya kalkışmıştık. Sen misin sendikanın «S» sini söyleyen. 146-157 maddeler, dayaklar, işkenceler. 171. madde ile postu zor kurtardık. Meğer deviren değil, asıl devrilen biz olmuştuk.

Biz cezaevinde iken kira evinde olan eşyalarımız dağılmış, perişan olmuş ve karı koca cezaevinden çıktığımızda yatak yorgan ve bir kaç tenceremizden başka bir şey kalmamıştı.

Gençtik. İmanlıydık. Sanatkârdık. Çabucak iş bulur çalışır hayatımızı düzeltiriz diyorduk.

Zaten o devirde sanatkâr azdı. Biz de sanatımıza güvenerek sağa sola iş peşine saldırdık.

Bu cesur teşebbüsümüz Türkiye'nin bir gerçeğini önümüze serivermişti. Meğer Türkiye'de siyasî sabıkalı olmak çocukları korkutmak için gösterilen kara örtülü korkuluktan farksızmış.

Çocuklara korkuluğu anaları, bizi ise Terörist düzenin peşimize taktığı ve dolaştırdığı sivil polisleri iş adamlarına göstererek korku salıyorlardı. Eşimi evvelce çalıştığı Tekel sigara fabrikası işe almadı. Baş vurduğu en basit mağaza işçiliğine dahi alınmadı. Ben ise vaktiyle çalıştığım ve bol müşteri ve ahpaplarım olan serbest piyasada iş alamaz oldum.

İş için konuşmaya girdiğim yerlere arkamdan takipçi girer ne için geldiğimi ve benimle konuşmanın, ilgilenmenin tehlikeli olabileceğini güya nasihat yolu söyler korkuturlardı.

Günler geçiyor ve bizi eritiyordu. Bir gün eşimle oturmuş kafa gıdası dediğimiz günlük bir gazeteyi okuyorduk. Birden eşim sevinçle gazetede yazılı ilânı bana gösterdi.

Bu ilânda resmî sektöre bağlı fabrika için bir atölye şefi arandığı yazılıydı.

İş tam benim sanatımla ilgili idi. Fakat özel sektör dahi benden ürküp iş vermezken resmî sektör beni işe alır mı idi? Gerçi 1933 af kanunu yasakları kaldırmıştı ve bir mâni yoktu ama yine de tereddüt ettik.

Bize ümit veren şey, bu işte çalışacak sanatkârın az oluşu ve işin, şehrin dışında bulunuşu idi.

Gidip müracaat ettim. Diplomamı göstererek durumu anlattım. Verilen cevap çok demokratikti.

Siyasî mülâhaza bizi ilgilendirmez, bizi ilgilendiren meslekî bilginizdir. Alınmanıza kanunî bir mahzur da yoktur. Sizi şe alıyoruz, hemen yarın iş yerine gidin dendi. Lojman da verecekler yerleşin.

Sevinçle eve gittim. Durumu anlattım, çok sevindik ve eşimle birlikte bu demokratik kararın nasıl verildiğine şaştık, ve içimiz ferahladı. Ancak yirmi beş kilometre şehir dışında olan bu yere gitmek için yol parası gerekti. Bizim ise ancak kahvaltı şeklinde beş on günlük yiyeceği karşılayacak paramız vardı. Satılacak artık esaslı bir şeyimiz kalmamıştı. Nihayet kalan bir kaç tencereden üç tanesini seçerek satmaya karar verdi. Zaten içinde yemek pişiremediğimize göre evde bir değişiklik yapmayacak ve ilerde satın alınabilecek şeylerdi. Ayırdığımız ağırca üç tencereyi bir torbaya koyup çarşıya gittim.

Çarşı dediğim yerde bir çok tacir tanıdık vardı. Bakırcı dükkânına yanaşıp tencereleri çıkardım.

Bakırcı iyice gözden geçirdikten sonra teraziye koyup tarttı. Bize bol bol yetecek para verecekti, ancak kusura bakmayın, malları almak için bir kefil istiyorum. Çok hırsızlık malı geliyor. Sizi tanımıyorum. Tanıyan birini gösterin yeter dedi. Bakırcı haklı idi ama ben beynimden vurulmuşa dönmüştüm. Terörist bir idarenin bize tatbik ettiği zulmün neticesi maddeten çökmekte olduğumuzu kimseye belli etmemeye çalışırekn en samimi olanlardan dahi yardım istemeden kendi gayretimizle kurtulma yolumuza bu engel çıkıvermişti.

Kime gidip ben tencerelerimi satacak kadar düştüm diyebilirdim. Şaşkın şaşkın bakırcıya baktım. Tencereleri alsam adamda şüphe uyandıracak. Almasam kefil bulmak lâzım, bu düşünceler içinde iken birden karşıda dükkân kapısında duran dükkâncı gözüme ilişti. Bu adam bana çok sempati besler, yanından geçerken kolumdan tutar ille bir kahvemi iç diye dükkânına davet eder sohbet ederdik.

Bakırcıya işaret ederek bir zahmet şu dükkâna gidelim tanıdıktır dedim. Elli metre kadar uzaktaki dükkâna gittik. Bakırcı, dükkâncı ile tanışıyormuş. Bu bey tencere satıyor ben tanımıyorum. Siz kefil olur musunuz diye sordu.

Adam hiç tanımıyormuş gibi bir tavır takınarak. Kaba bir sesle, Ben babama bile kefil olmam dedi.

O dönüp dükkânına girerken ben de koşar gibi bakırcı dükkânına gitmiştim. Asabım son derece bozulmuştu. Hemen tencereleri torbaya doldurup elime aldım ve dükkâncıya bakarak kusura bakmayın satmayacağım. dedim.

Sınıfsal durumları başka olsa dahi vicdan denen bir şey vardır insanlarda. Bunlarda bu da yok dedim ve yürüdüm. O kadar üzülmüştüm ki nereye gittiğimin dahi farkında değildim. Ancak arkamdan bey bey diye seslendikleri zaman kendime gelmiş ve işportacıların yer sergisi arasında olduğumun farkına varmıştım.

İşportacılar bakırcının beni çağırdığını işaret ediyorlardı. Bakırcıya baktım, bana gel diye el sallıyordu. Bu arada yanında bir adamın durduğunu benim o tarafa baktığımı görünce oradan uzaklaştığını fark ettim. Bakırcı güler bir yüzle beni karşıladı ve sen dürüst bir adama benziyorsun, kefilden vazgeçtim, ver tencereleri dedi ve paraları uzattı.

İşe girmiştim ve bir hayli zaman geçmişti. iBr gün fabrikaya mal almak için şehre inmiştik. Mallar hazırlanırken bakırcıya gittim. Beni görünce güler yüzle karşıladı, sandalye vererek oturttu ve kahveciye seslenerek çay ısmarladı.

Nasılsınız? çalıştığınız yerden memnun musunuz? diye sordu. Tabii derhal dikkatimi çekmişti. Demek bu adam çalıştığımı da biliyordu.

Size bir ricaya geldim diye cevapladım. Hemen atılarak, ricanızı elimden gelirse hemen yaparım dedi.

Ricam şudur. Bana kim kefil oldu da tencereleri aldınız. Sonra çalıştığımı nereden biliyorsunuz?

Bunu bana söylemenizi istiyorum. Adam yüzüme bakarak gülümsedi. Sormakta haklısınız, anlatayım dedi ve anlattı. O gün senin davranışlarından dürüst bir adam olduğunu tecrübelerimle anlamış ve tencereleri alıp gitmene üzülmüştüm. Tam bu anda tanıdığım bir sivil polis yanıma yanaşarak ne olduğunu sordu. Durumu anlattım. Adam çok sinirlendi. Bana âdeta bağırarak, deli misin sen. O hırsız olur mu? O milleti soyan asıl hırsızlarla mücadele ettiği için bu hale düşürülmüştür. Onu tencerelerini satacak hale biz düşürdük. Peşini gece gündüz takıp ediyor, iş almasına mani oluyoruz. Çağır tencerelerini al diye hırsla söylendi ve hemen uzaklaşıp gitti.

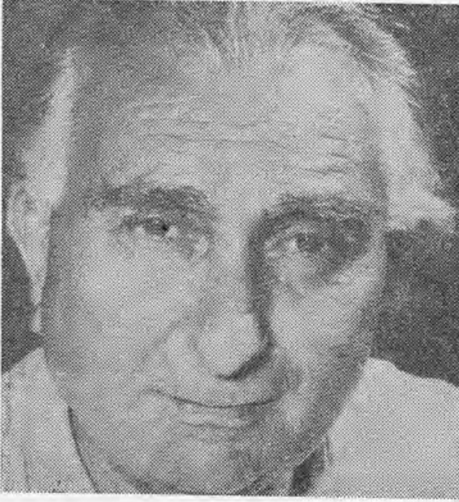
Çok sevinmiş ve seni çağırıp tencerelerini satın almıştım. Sonradan o tencere parasıyla dışarı gidip bir fabrikaya şef olduğunu yine o adamdan öğrendim.

Doğrusu bilse idim o tencereleri satın almaz, emanet olarak alır ödünç para verirdim. Ama yine de onlar bende emanettir. Durumu öğrendikten sonra onları sakladım satmadım. Bir gün görür ve iade ederim diye seni hep gözlüyordum. İşte oradadırlar dedi ve gidip, raftan aldığı tencereleri bana verdi.

Eve götür yenge hanım bol bol yemekler pişirsin afiyetle yiyin diye bir kâğıda sarıp paket yaptı.

Bütün ısrarlarıma rağmen iade etmek istediğim parasını da almadı. Bu da sizin gibi mücahitlere benim naçiz bir hediyem olsun dedi, sevgi ile beni uğurladı.

Kısa... Kısa...

Faşizme ve baskıya karşı şiirleriyle de mücadele veren Hasan İzzet Dinamo'nun o dönemlerde yayımlanan şiirleri başka dillere çevrilip kitaplaştırıldığı halde, bizde, şairin, daha çok romanları ün yaptı. Kutsal Barış, Kutsal İsyan, Ateş Yılları, Savaş ve Açlar, Öksüz Musa, gibi romanlarının geniş okuyucu kitlesinin ilgisini çekerek defalarca yeni basımları yapılmaktadır. May Yayınevi, Hasan İzzettin Dinamo'nun, 1971'de yayımladığı Özgürlük Türküsü adlı şiir kitabından sonra, geçtiğimiz ay bir şiir kitabı dama yayımıadı: Mapusanemden Şiirler. May Yayınevinin açıkladığına göre, bundan böyle, Hasan İzzettin Dinamo'nun bütün şiir kitapları May Yayınevince çıkarılacak.

Milliyet Sanat Dergisinde, (sayı 72), Behçet Necatigil'in «1960 Kuşağı Şairleri» adlı bir yazısı yayımlandı. 73. sayıda, «Üç Şair, Üç Eleştirmen Behçet Necatigil'den Sonra 1960 Kuşağı Şairlerimiz Üstüne Görüşlerini Açıkladılar» başlığıyla İlhan Berk, Necati Cumalı, Memet Doğan, Atilla İlhan, Mustafa Öneş, Rauf Mutluay'ın görüşleri yayımlandı. Bunu, 74. sayıda, «1960 Kuşağı Şairleri de Kendi Şiir Anlayışlarını ve Görüşlerini Açıkladılar» başlığıyla dört şairin görüşü izledi. Bu

sayıda, görüşü yayımlanmak üzere soru yöneltilen şairlerden biri de Nihat Behram'dı. Oysa, onunki yayımlanmamıştı. Nihat Behram, durumu şöyle açıklıyor: «Milliyet Sanat Dergisinden bir daktilo sayfasıyla sınırlı olarak benden de görüşümü istediler. Daha sonra, cevabım, yayımlanamayacağı bildirilerek bana geri verildi. Cevabımı Yeni Ortam Gazetesine götürdüm. Oradan da, gazetenin patronu yayımlanmasına müsaade etmedi gerekçesiyle geri çevrildi.»

Nihat Behram'ın geri çevrilen yazısını aşağıya alıyoruz:

«Zaman zaman burjuva sanat ortamında suni tartışmalar doğar. Devrimci bilinçten yoksun birtakım kişiler gerici, sığ bir düşünce yöntemi ve kavramlarıyla görüşler, yorumlar öne sürerler. Bu tartışmalar zaman zaman da, devrimci kültür anlayışını hırpalamak için gerici, burjuva yazarlarca kasıtlı olarak çıkarılır. Belki sadece yetenekle sanat yapılabilir -ve hatta sadece bu yanlarıyla ünlü sanatçılar da vardır- fakat temelinde iktisadî, siyasî kanunlar yatan sorunlar üstüne sağlıklı yorumlar yapabilmek için devrimci öğretiden haberdar olmak, devrimci bir düşünce yöntemine sahip olmak gerektir. Yoksa B. Necatigil'den habersiz yazarların haline düşülür. Sanatın durumu -gelişimi iktisadî, siyasî yapının durumundan-gelişiminden bağımsız düşünülemez. Sanatçıların doğum tarihlerine, yaşlarına göre tasnifleri gerici, sığ, burjuvaca bir yorumdur. Sanatçılar anlayışlarına göre saf tutarlar. Sanat anlayışı siyasî anlayışla bütünlük arzeder. Tıpkı devrimci siyasetin olduğu gibi, devrimci sanatın da sağcı ve solcu düşmanları vardır. Sanatın sadece yetenek yanını abartıp, onun yeni bir dünya için bir anlam gütmesini hafifseyen özde gerici yazarlarla, sanatçı yeteneğinden yoksun sadece sol özle ortaya düşmüş yazarlar devrimci kültür anlayışına tahripkârlıkta son tahlilde güç birliği içindedirler. 1960 sonrasında gelişen devrimci hareketler ve bu hareketler içindeki yeni bir dünya için coşku taşıyan militanlar arasından çeşitli dallarda sanatçılar çıktı. Bunların kültür anlayışları tepeden düşmedi. Devrimci kültürün geçmişteki seçkin temsilcilerine yeni boyutlarla eklendiler. 1960-70 yılları arasında ürün vermeye başlayan sanatçı arkadaşlar arasında sadece son on yılın değil, son yüz yılın en seçkin imzalarından olduğuna inandığım kimseler var. Yine aynı tarih kesitinin önemli bir özelliği de devrimci kültür anlayışının devrimciler arasında yaygınlaşmak anlamının tartışılır olması, öneminin kavranılır olmasıdır. Bu durum, sanatçı yeteneği olan militan kardeşlerimizin bu yete-

neklerini hayatlarıyla bütünleme heyecanını doğurdu. Ve bu heyecandan seçkin sanatçılar ışıdı. Behçet Necatigil ise kendi deyimi ile «anarşik» diye nitelediği olayların kültür ürünlerine yansımasından çok üzgün. Bu, aslında boyutları iyice gelişen, derinleşen devrimci kültür karşısında anlamını iyice yitiren bir anlayışın umutsuz hüznüdür. B. Necatigil sırf yaşları aşağı yukarı aynı diye, «materyalizme protesto şiirleri yazıyor», «anarşik eylemlerin yankısı» diye nitelediği iki ayrı yazarı, yine kendi deyimiyle «şiirkent» diye nitelediği bir hayal şatosunun temsilcileri sayıyor. Bu yanlış bir yorumlamadır. Bir anlayışı çarpıtmak amacı güdülmüştür. Konu üstüne düşüncelerini aynı anlayışla oluşturanlar da bu amacın diğer temsilcileridir. Ancak, ülkesinin sorunlarıyla bütünleşmiş bir yazar halkının ve insanlığın gerçek yazarıdır. Sanata damgasını vuran temel özellik devrimciliktir. Çağımızda artık gerisi safsatadır. Bir yazarın adı ancak bağlı olduğu anlayışın yazarları arasında değerlendirilir, bunda yaş sözkonusu değildir. Esas olan, yeni bir yazarın, bağlı olduğu kültür anlayışını vardırdığı yerdir. Devrimci kültür kendi geçmişinden ve yaşanan hayatın anlamından soyutlanmış olarak değerlendirilemez.

Devrimcilerin, kültürümüz üstüne kasıtlı tahlillere, yorumlara karşı uyanık durması gerektir.

Nihat Behram

marksist ekonomi el kitabı

ernest mandel

2.baskı

30 lira

Garant İş Hanı 36/12 Cağaloğlu — İstanbul